

Van het bestuur

Albert Menting (penningmeester)

Wie in de nabije toekomst wil zien, moet iets begrijpen van het heden en daarvoor iets weten van het verleden. Deze woorden, die mijn geschiedenisleraar sprak toen hem gevraagd werd waarom wij op de middelbare school het vak geschiedenis hadden, schoten mij te binnen tijdens de lezing van de heer Hachmer op de laatste jaarvergadering.

Als inleiding op zijn eigenlijke onderwerp maakte hij een uitstapje naar het actuele project 'van turfvaart naar toervaart'. Zijn invalshoek was meer van de kosten die ermee gemoeid zijn in relatie tot het aantal gebruikers van dit traject, "met hun tupperware-bootjes".

Een andere zienswijze is die waarbij de gebruikers op de hoogte worden gebracht van het gebied waarin zij varen. Het is een in ontwikkeling gebracht landelijk gebied dat eerst geschikt is gemaakt voor het winnen van turf als brandstof. Hiervoor moest een logistieke infrastructuur worden gemaakt om de turf van de winningsplaats naar de verbruikersplaats te kunnen brengen; dit werden de vaarten, wijken en monden. Daarnaast hadden de ontwikkelaars van deze gebieden, de Compagnieën, menskracht nodig, wat weer betekende dat mensen zich tijdelijk of permanent gingen vestigen in dit gebied. Johannes Tennekes, een sociaal antropoloog, zegt in één van zijn boeken: cultuur omvat allereerst kennis over de natuurlijke omgeving waarin de mens leeft en over feitelijkheden van zijn fysieke bestaan. In de tweede plaats heeft

die kennis ook betrekking op de sociale omgeving waarin hij leeft: de sociale orde zoals die in de loop der tijd is ontstaan, de waarden die binnen die orde aan het sociale handelen richting geven en de regels van het maatschappelijk spel zoals zich dat binnen die orde heeft ontwikkeld.

En behalve over de wereld van de natuurlijke gegevenheden en over de sociale feiten gaat cultuur ook over de 'binnenwereld' van een mens: ze reikt concepties (gedachten, opvattingen, begrip) aan over de wijze waarop een mens psychisch in elkaar zit en als toerekeningsvatbaar persoon functioneert. De kennis die cultuur verschaft over deze drie werkelijkheidsgebieden heeft niet alleen betrekking op feitelijkheden en standen van zaken, maar ook op de waarden die richting geven aan het handelen. Cultuur verschaft niet alleen informatie over hoe de werkelijkheid eruit ziet (bijvoorbeeld de kanalenstructuur) maar biedt ook een levensontwerp (bijvoorbeeld hoe een veenkoloniale arbeider gestalte heeft gegeven aan zijn identiteit).

Deze zienswijze kan op verschillende niveaus worden toegepast: heel

Nederland, een gebied in Nederland (De Veenkoloniën), of een plaats in Nederland (Kiel-Windeweer) en natuurlijk de mensen die in die gebiedsindelingen leefden en leven, en werkten en werken.

Als je bij een historische vereniging betrokken bent zie je bovenstaande in al haar activiteiten terugkeren en dat maakt voor mij een dergelijke vereniging aantrekkelijk. Ten slotte leven wij in de wereld van onze kinderen en daarom is het belangrijk hen iets mee te geven van 'hun verleden', opdat zij 'hun heden' beter begrijpen en daardoor in 'hun nabije toekomst' kunnen zien. Dat is dan ook in mijn optiek een schone taak van een historische vereniging als de onze.

Ik wens u dan ook weer veel leesplezier met deze Pluustergoud en misschien kan bij het lezen van bepaalde teksten bovenstaande u ondersteunen naar het zoeken van aanvullende informatie, want dat is wat onze vereniging in de eerste plaats wil: het vergaren en ordenen van informatie over het verleden van Hoogezand-Sappemeer en omgeving.

Zo gaan dingen soms...

Okkie Smit

In meteorologisch opzicht hebben we dit voorjaar geschiedenis geschreven. Nog nooit eerder hadden we in het vroege voorjaar al vijf weken lang zomerse en droge weersomstandigheden. En juist in die tijd kwam dit nummer van Pluustergoud voor een belangrijk deel tot stand. We hebben in april een redactiebespreking in de tuin van collega-redacteur **Frens Jonker** kunnen houden en moesten zelfs op zoek naar een schaduwrijke plek!

Ik hoop voor u als u dit leest, thuis of op uw vakantieadres dat het ook zomers is. In het vorig nummer van Pluustergoud herhaalden **Rolf Braun** en ik een oproep aan de lezers om middels werkgroepjes, interessante (oudere) mensen uit onze regio te interviewen. Het Dagblad van het Noorden publiceerde ook nog een artikel hierover. Beide leverden slechts enkele reacties op. Maar! Als u verderop in dit magazine komt, dan zult u zien dat er ondanks de aanvankelijk maar geringe animo van onze leden, er in dit nummer toch twee interviews staan zoals wij ongeveer beoogden. Het interview van **Wil van Hout** en **Frens Jonker** met slager Lenting is weliswaar niet op band opgenomen, maar het geeft een heel aardig beeld van diens werkzame leven. Zelf heb ik het echtpaar **Reg en Kina Coops** geïnterviewd en op band opgenomen. Vervolgens heb ik de uitgesproken tekst bijna geheel uitgetypt. Maar ook mijn opname, zal niet zoals Rolf voor ogen stond in een soort historisch bandenarchief worden opgenomen. Wel hoopt de redactie dat u de variatie in de manier van interviewen zult weten te waarderen. Ook andere leden hebben namelijk te kennen gegeven incidenteel wel eens een interview voor Pluustergoud te willen maken, ieder op zijn/haar eigen manier en niet als lid van een werkgroep. De redactie juicht deze initiatieven van harte toe en is blij met de respons.

Teade Smedes heeft ook weer eens de pen opgepakt ten behoeve van dit blad. Evenals enkele bestuursleden. **Albert Jan Post** verraste ons spontaan met een artikel over historisch speurwerk in Kropswolde. En hoewel we er vanuit gingen dat de serie over “Kinderspelen” nu wel beëindigd zou zijn, zag **Mien Westerdiep** kans nog een aflevering voor u te schrijven.

Kortom deze editie kwam tot stand, mede dankzij vele gastschrijvers. Terwijl de animo aanvankelijk maar minimaal leek. Zo gaan dingen soms...

Ons lid, **Chris Nannen**, heeft al heel wat (Groningstalige) publicaties op zijn naam staan. En ook hij heeft aanvankelijk te kennen gegeven voor Pluustergoud wel interviews te willen maken. In dit nummer vindt u van zijn hand nog geen interview doch het artikel “Wondern dij bestoan... echt!” Daarmee handhaven we de traditie om in elke editie minstens één bijdrage in de streektaal op te nemen.

Tot nu toe werden die vooral geleverd door ons lid en meester schrijver/verteller **Kees Visscher**. Toen ik Kees (zo wenste hij ook door mij genoemd te worden) benaderde met

het verzoek om in Pluustergoud een verhaal van hem te mogen opnemen, bood hij direct zijn medewerking aan. “Joa, dat is goud hor. Mor doe waist wel der komt van mie gain nij waark meer uut. Wat zegst? n Verhoal dij mit Hoogezand-Sapmeer van doun het? Joa, din mou k ais kieken. Der schut mie zo niks in de zin. As k wat heb din mail ik die. Boetendes heurde ik guster nog dien sonore stemgeluud...”

En zo verliep voor elke editie van Pluustergoud een allervriendelijkst telefoongesprek met deze aimabele man. Kees groeide op in Hoogezand, werkte onder meer in Foxhol en bleef tot zijn dood geïnteresseerd in onze regio. Hetgeen onder meer tot uiting kwam in zijn lidmaatschap van onze vereniging. Hij heeft ons menigmaal een leuke avond bezorgd met zijn schitterende verhalen. We zullen hem missen, als aandachtig luisteraar tijdens onze ledenvergaderingen, als verteller, als schrijver maar bovenal als een bijzonder toegankelijke man, op wie wij nimmer vergeefs een beroep deden. **Kees Visscher** overleed op 20 april jongstleden op 77-jarige leeftijd.

Het verhaal van Jacob Lenting, voorheen slager te Martenshoek

Wil van Hout en Frens Jonker

Op vrijdag 9 februari jl. waren Wil van Hout en Frens Jonker in “Voor Anker” om van Jacob Lenting te horen hoe in het verleden een slagerij gerund werd.

Jacob Lenting werd op 8 november 1913 geboren te Overschild.

Als slagersknecht werkte hij bij verschillende slagers o.a. bij slager Fellingier aan de Stationsweg. Hij volgde de opleiding aan de slagersvakschool. Wij hebben het nu over de jaren 1938 en later.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd Jacob gemobiliseerd in Bergen aan Zee. Om na de capitulatie aan krijgsgevangenschap te ontkomen meldde Jacob zich op aanraden van gemeentesecretaris Hoven aan bij de brandweer.

Gedurende de eerste oorlogsjaren werkte Jacob bij slager Salomon Cohen te Martenshoek. Zoals de naam al doet vermoeden was Cohen joods. Lenting weet zich nog heel goed te herinneren dat hun jongste zoontje Izaäk, (Izzy) op 13-jarige leeftijd, vlak voor of tijdens een schoolreis gebeten werd door een adder en aan de gevolgen daarvan overleed. Heel Martenshoek leefde met de familie mee. Bij de begrafenis was de hele klas aanwezig. In het boek: “*Joodse gemeenschappen in Hoogezand, Slochteren, Noord- en Zuidbroek 1724-1950*” (E.P. Boon, J.J.M. Lettinck.) staat: “Izzy’s stiefmoeder Bertha Kats liep,

Lenting zucht dat dat moeilijke weken waren en vertelt hoe het verder is gegaan met de familie Cohen. Deze slager was bevriend met de familie Oldenburger uit Kiel-Windeweer. Het bizarre toeval wilde dat Oldenburger lid was van de N.S.B. Toch bleef hun vriendschap bewaard. Zo zelfs, dat Cohen zijn bezit aan land op naam zette van Oldenburger en ook zijn sieraden bij de familie afleverde voor hij onderdook. De heer en mevrouw Koen vonden uiteindelijk hun onderduikadres in Kropswolde bij de familie Nieborg. Zij overleefden de oorlog en van de familie Oldenburger kregen ze keurig hun bezittingen terug. Toen de familie Oldenburger na de oorlog op het fabrieksterrein van Beukema werd opgesloten deed Cohen zijn best de Oldenburgers vroegtijdig weer vrij te krijgen, en met succes.

Ondertussen was Lenting voor zich zelf begonnen. Hij kocht aan de Brugstraat, nu Meint Veninga straat, de slagerij van Bosgraaf. Deze slagerij was “dood”, maar Jacob zag er wel iets in. Er was echter één probleem. Jacob:” De slagerij moest 10000 gulden opbrengen en ik had maar 2000”. Lenting was niet voor één gat te vangen en wist het overige kapitaal te lenen bij de heer Wildervanck, waar Lenting als slagersknecht aan de deur kwam. Wildervanck: “Ik neem wel contact op met notaris Hoozeboom en dan komt alles in orde”. Binnen een minuut was het geregeld.

Feestelijke opening slagerij Lenting.

Met de klanten kwam het ook goed, het is namelijk altijd al zo geweest: de één zijn dood is de ander zijn brood. De klanten van Cohen gingen na diens dood mee naar Lenting. Volgens Lenting liep de zaak als een trein. Al spoedig werkte men met zo'n vijf à zes mensen in de zaak.

Het was wel hard werken. Alles ging nog per fiets. De ene dag bestellingen opnemen, de andere dag bezorgen. Lenting had zijn klanten in de wijde omgeving, tot in Zuidlaren. Hij vroeg nooit aan een klant: "Mag het iets meer zijn?". Nee hij deed er zelf altijd iets bij en wel gratis. Dat extra bestond uit een stukje vet. Vet was toen der tijd onderdeel van het "vleespakket". Vet was helemaal niet goedkoop, volgens Lenting kostte het zo'n 25 gulden per pond.

Lenting noemt zichzelf een volkslager, dus vet was een gewild artikel. "Wie geen vet kreeg kon niet werken", zei men. Bovendien prijsde hij scherp, dus de klanten bleven komen. Vlees was toen, evenals vele andere producten, op de bon en aan het eind van de maand moesten de slagers hun bonnen inleveren op het distributiekantoor. Lenting stond bovenaan en mocht derhalve ook het meeste vlees verkopen voor de komende maand.

Er moest trouwens heel wat gebeuren voor de vitrines gevuld waren. Eerst moest het vee gekocht worden. Iedere dinsdag trok Lenting naar de markt in Groningen (toen nog op de plaats van de Oosterpoort), kocht daar het vee, dat vervolgens per auto eerst naar Hoogezand werd vervoerd, want er werd niet in de eigen slagerij geslacht, maar in het gemeentelijke slachthuis aan de Kielsterachterweg (daar waar nu het winkelcentrum staat). Op handkarren werd het vlees naar Martenshoek geduwd, afgedekt met witte lakens. Toen in 1960 het slachthuis gesloten werd, was Lenting afhankelijk van grossiers.

Van Geuns was één van die grossiers.

De concurrentie was groot, als je nagaat, dat er lange tijd in Hoogezand-Sappemeer 32 slagers waren op een aantal inwoners van zo'n 16000 inwoners.

Wij vroegen Lenting of die slagers onderlinge prijsafspraken maakten. Lenting: "Wij kwamen zo één keer in de twee maand samen in het Bontehuis (Groeneveld) en vergaderden dan. Prijsafspraken werden wel gemaakt, maar de volgende dag doken sommigen onder de prijs".

In 1960 stopte Lenting met de bezorging. Tijden veranderden, de klanten kwamen liever per week in de winkel.

Uit het gesprek met Lenting wordt duidelijk, dat hij zijn werk altijd met veel plezier gedaan heeft.

In het jaar 1970 stopte hij met de zaak, maar bleef nog een aantal morgens werken bij slager Post te Sappemeer. Hij verhuisde naar het Westerpark aan de Oldenbarnveltlaan.

Nu zit hij vanaf 2000 in "Voor Anker" en uit het feit dat hij door een medewerker gevraagd werd in een "jury" te gaan zitten blijkt, dat hij nog midden in het leven staat.

De beginjaren van onze H.B.S (deel 4, slot)

Frens Jonker

De jaren dertig

In het jaar 1928 werden twee feiten gevierd. De R.H.B.S. bestond 60 jaar en de gemeenten Hoogezand en Sappemeer vierden hun 300-jarig bestaan. In 1628 zou het eerste schip van Groningen naar Zuidbroek gevaren zijn en dat feit moest gevierd worden. “t Daip” was in 1928 nog in volle glorie, met of zonder “aroma”. De dichter Geert Teis bezingt de jaren waarin het kanaal gegraven werd:

*Doar kwamen in rooie boantjes
En onderboksems in blauw
n Riege swoare kerels
mit schoppen en gedou
Zai radden de rusken en toesten
Dei kerels mit knoesten.*

Heden ten dage moeten we onze fantasie de vrije loop laten, willen we ons voorstellen dat door de Martenshoekse sluizen jaarlijks 35 tot 40.000 schepen geschut werden.

De mestschepen lagen halverwege Hoogezand-Martenshoek; hier was de “mizzemaark”. Alvorens de mest verkocht werd, werd ze op kwaliteit geproefd!

In de Veenkoloniale Volksalmanak (nr. 19, 2007) vertelt mevrouw Roelfsema-Hartman aan Gré van der Veen hoe ze als leerling van de R.H.B.S. van Zuidbroek naar Sappemeer

Sluis Martenshoek.

fietste langs het Winschoterdiep en allerlei avonturen beleefde. Als het hard woei, werd er vooraan steeds gewisseld, om beurten fietste men vooraan. Als bescherming tegen de kou droegen ze een krant voor de borst. Ze kwamen nogal eens te laat, omdat ze onderweg het huiswerk van elkaar overschreven. Hun excuus was: "Brogge was ôf."

Ook vertelt ze over de te hoog geladen schepen, die niet onder de hoogholtjes door konden. De schipper vroeg dan aan de jongens, niet aan de meisjes, om aan boord te komen, zodat het schip wat dieper kwam te liggen.

Iedere dag voer ook de snikke richting stad. De boot van de snikkevoarder werd voortgetrokken door 't snikpeerd. 't Snikjong, 't jagertje, blies op zijn hoorn.

*Wie kent niet 't schone lied:
Mouder is de kovvie kloar
De snik dij komt van stad
We hebb 'n zo'n lange raize doan
En nog gaain kovvie had.*

*Houtgravure
Nico Bulder.*

Mannen, die iets sterkers prefereerden zongen: Vrouw Hooghoudt is de kovvie kloar. Lode Bok komt ook nog voor in het verhaal van mevrouw Roelfsema: "Hij had een draai-orgel. "Wij gaven hem wat van ons "buutskesinten" en als we dan les hadden stond Lode Bok voor de school te spelen." Niet elke leraar zal deze concerten hebben gewaardeerd. Onderwijs is altijd al een kwestie van veranderingen geweest; zo werd in het cursusjaar 1937-38 het leerplan gewijzigd. De urentabellen van alle H.B.S.'ers (A. en B.) werden in de onderbouw, klas 1, 2 en 3 gelijkgetrokken. Na de derde klas gingen beide richtingen hun kant op, A en B. Verder werd het wiskunde-B-programma gemoderniseerd. Onder directeur Deinema (1930-33) werd een straffer bewind gevoerd in en rond de school. De grote vrijheden van de leerlingen in de pauzes werden teruggedraaid. Roken in de pauzes werd verboden. Zelf zag de directeur er op toe dat de regel gehandhaafd werd. Talrijke pijpen werden in beslag genomen. Degene, die zijn/haar huiswerk niet of onvoldoende had geleerd, kreeg een brief mee voor de ouders. De heren directeurs bleven gedurende de jaren dertig maar korte tijd in Sappemeer hangen. Deinema ging, Bottema kwam (1933-35) en ook opvolger Oort was slechts gedurende de jaren 1935-37 in functie. Opvolger D. van der Veen bleef langer, 1937-1946. Eén leraar, die tot de verbeelding sprak, was de leraar Duits, de heer G.H. Steurman. Hij gaf ook les in Veendam. Hij stond bekend als zeer punctueel. Literatuur had zijn voorkeur. Verder schreef hij een boek over Goethe (verschenen in 1936). Volgens mevrouw Roelfsema had hij een hekel aan meisjes. Zij kregen lagere cijfers en werden niet zelden onheus bejegend. Toen de meisjes een opmerking over zijn haar maakten: "Hai het der ook weer 'n slag in", kregen ze nota bene een vier voor Duits op het rapport. Steurman gaf in Veendam en Sappemeer dezelfde proefwerken. Leerlingen wisten dat natuurlijk. Over en weer werd getelefoneerd, of deden "koeriers" hun werk. Het verschil in

resultaat was dusdanig groot dat Steurman aan wraak ging denken. Zo liet hij bij een volgend proefwerk in Sappemeer de volgende zin vertalen: “Als jullie geweten hadden, wat ik wist, zouden jullie niet gedaan hebben, wat jullie nu gedaan hebben”.

De Tweede Wereldoorlog

De eindjaren dertig waren spannend. In Duitsland was Hitler aan de macht en in Italië Mussolini. Hoe lang zou de vrede nog gehandhaafd blijven? De pessimisten, beter gezegd de realisten, kregen gelijk. In september 1939 brak de hel los. In Nederland leefde de hoop, dat onze neutraliteit tot gevolg zou hebben dat we, net als in de eerste wereldoorlog, buiten schot zouden blijven.

Op 10 mei 1940 werden we door onze oosterburen overvallen, ook wij waren in oorlog. De Duitse bezetting was een feit. Voorlopig leek het alsof het gewone leven zijn gang zou krijgen; zo gingen op de H.B.S. de examens gewoon door. Wel werd een maatregel van kracht, die bepaalde dat de leermiddelen moesten worden aangepast. Ze moesten worden gezuiverd van “toespelingen, opmerkingen en verdachtmakingen, die het Groot Duitse Rijk, zijn volk en zijn houding in diskrediet zouden brengen of daartoe geschikt waren.” Na intensieve controle werd uiteindelijk een 150-tal boeken verboden. Uit een aantal andere werden bladzijden verwijderd of zwart gemaakt.

Op 2 juli 1941 werd een nieuwe tabel voor lesuren ingevoerd. Het aantal lesuren Engels en Frans werd teruggedraaid, terwijl die voor de vakken Nederlands en Duits werden uitgebreid.

Al spoedig volgden de beruchte maatregelen tegen de Joden. Benoemingen aan scholen werden voor hen verboden, tenzij het scholen betrof voor uitsluitend joodse leerlingen (30 september 1940). Kort daarop, in oktober 1940 moesten alle in functie zijnde ambtenaren, ook leraren en onderwijzers de “Ariërverklaring ondertekenen, waarin zij moesten doen blijken van hun al of niet behoren tot de joodse groep. In november volgde de ontheffing van joodse leraren uit hun functie, op 21 februari 1941 gevolgd door hun ontslag, ingaande 1 maart 1941.

Gedurende het nieuwe schooljaar 1941-42 volgden maatregelen tegen de joodse leerlingen. Aan de Joodse Raad werd meegedeeld dat joodse leerlingen geen openbare of particuliere school, van welke aard dan ook, meer mochten bezoeken.

Halverwege de maand augustus werden lijsten opgesteld van de joodse schooljeugd; men wilde aantallen weten.

Men wilde vanaf 1 september de scholen “Jodenvrij” maken. Binnen vier weken moest alles geregeld zijn.

In het gemeentearchief van de gemeente Sappemeer (1930-1949) vinden we de brief, waarin de burgemeester in een brief aan de Heer Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuur bescherming mededeelt dat er op de R.H.B.S. één joodse leerling zit.

Op zijn beurt bericht de directeur van de school, D. van der Veen, dat hier gaat om Abraham de Beer.

SAPPEMEER, 1 September 1941.

No. 104

Bericht op schrijven van:

Betreffende:

Leerlingen van Joodse kleuter.

San het Gemeentebestuur van
Sappemeer.

In verband met het schrijven van
het Departement van Opvoeding, W. & C.
van 16 Augustus 1941, nr. 933, Afd. Kaki-
net, heb ik de eer hi te berichten, dat
de volgende leerling van Joodse kleuter
in R.H.B.D. te Sappemeer is gezocht:

Simons Ephraïm-Sabun Abas
de Beer, Abraham 17-12-25 Zuidsluis 27,
Hoogezand

Bevinden bij R.H.B.D.

Hynds

52

In het luchtig bladerwerk van 100 jaren middelbaar onderwijs in Hoogezand-Sappemeer heb ik geen reactie op deze maatregel van de Duitsers kunnen vinden, niet van de docenten en niet van de leerlingen.

Verder waren er natuurlijk volop problemen op school, normaal lesgeven was al spoedig niet meer mogelijk. Zo gebruikten de Duitsers het schoolgebouw en moesten de leerlingen zoveel mogelijk over het dorp worden verdeeld. Zo zat de 5e klas in de ontvangstzaal van N.V. Strocarton en Papierfabrieken v.h. W.A. Scholten. Ook werden klassen ondergebracht in ulo-scholen, zoals die aan de Kleine Meer.

De schoolclub, Niks of Fiks, heropgericht in 1937, werd verplicht zich aan te sluiten bij de door de Duitsers ingestelde "Kulturkammer". Hoewel er geen enkele sympathie bestond voor de Duitsers, leek het het bestuur (gesteund door de directie) beter aansluiting niet te weigeren. De directeur liet evenwel aan de Kulturkammer weten, dat voortzetting van het bestaan van de vereniging zinloos was aangezien het bezoek van de leden aan avonden door de leden sterk afnam. De door de Duitsers voorgeschreven "absolute verduistering" was er de oorzaak van dat de ouders hun kinderen geen toestemming gaven schoolavonden te bezoeken. Hierna kon N.O.F. zonder moeilijkheden worden opgeheven.

De eerder genoemde directeur Van der Veen dook de laatste maanden van de oorlog onder, omdat hij niet voor de O.T. wilde werken.

Na de bevrijding werden de gebouwen gevorderd door de Canadezen; het heeft dus nog even geduurd voor alles weer normaal verliep.

In 1943 bestond de school 75 jaar, dit feit werd op 28 juni 1945 gevierd.

P.S. Abraham de Beer was een zoon van Simon en Heika de Beer. Abraham had een broer Maurits. Beide jongens zijn gestorven in het concentratiekamp Auschwitz , respectievelijk op 14-08 en 30-09 1942. De ouders hebben wonder boven wonder het concentratiekamp overleefd.

Gebruikte literatuur:

Luchtig bladerwerk van 100 jaren middelbaar onderwijs in Hoogezand-Sappemeer, 1968. Pag. 42-75

Een eeuw Middelbaar Onderwijs, 1863-1963 door A.Bartels, Groningen 1963. Pag. 233-243

De Joodse gemeenschappen in Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Noord- en Zuidbroek en omliggende dorpen.1724-1950, door E.P. Boon en J.J.M. Lettinck. Groningen 2001

Veenkoloniale Volksalmanak,Jaarboek voor de geschiedenis van de Groninger Veenkoloniën. Negentiende jaar 2007. Pag. 60-62.

Brieven uit: GAHS, archief Gemeente Sappemeer 1930-1949, Ind. Na 344

Foto ± 1910 voor de R.H.B.S. Linksboven Herman Verver, vader van mevr. Lies Dekker-Verver. (Her)kent u andere mensen op deze foto? Neem dan contact op met mevr. Dekker, tel. 0598-394026.

“Het was een bedrijf dat eigenlijk op misschien wel drie poten rustte...”

Reg en Kina Coops over hun Hotel Struvé (1970-2002) in Sappemeer

Okkie Smit

Om gezondheidsredenen is het interview enkele keren uitgesteld. Maar als ik uiteindelijk op een ochtend bij de koffietafel van Reg en Kina Coops aanschuif blijken beiden nog warme herinneringen te hebben aan hun horecaverleden...

Kina: “Mijn vader kocht in oktober 1954 Hotel Struvé. Mijn broer Harrie werkte destijds als ober in Zuidlaren en bij mijn vader leefde de gedachte dat zijn zoon de zaak later zou overnemen”.

Weet u hoe het bedrijf er toen uit zag? Wat voor bedrijf was het toen?

Reg: “Het was een bedrijf dat eigenlijk op misschien wel drie poten rustte. En dat is niet altijd goed. Maar in de loop der tijd ontwikkelt zich dat zo. Het was een horecabedrijf als café. Maar daarenboven was het ook een zalenverhuurbedrijf. En we hadden ook gasten. En als je gasten hebt en je hebt ook een grote zaal, waarin veel lawaai is... Nou, dat zijn zaken die eigenlijk niet samen gaan. Maar dat groeide nou eenmaal zo. Tegenwoordig specialiseert elk bedrijf zich, danwel als zalenverhuurbedrijf met dansen en zo. Of een bedrijf waarin het restaurant de boventoon voert. Of soms een catering en restaurant met motel. Maar waarbij dat niet in hetzelfde gebouw is. En ik denk dat dat beter is. Maar vroeger zat die specialisatie er niet in omdat het levenspatroon toen heel anders was. En het uitgaanspatroon van de mensen ook. Dus wij moesten proberen op één stuk grond, in één bedrijf, zoveel mogelijk rendement te halen”.

Toen u het bedrijf van uw (schoon)vader overnam, had u toen een idee wat u met het bedrijf wilde?

Reg: “Nee, dat had ik dus niet! Dat komt natuurlijk omdat je jong bent en omdat je er nooit bij betrokken was. Ik kom niet uit een horecafamilie. En dan heb je natuurlijk geen idee wat je te gebeuren staat. Of wat je te gebeuren staat misschien nog wel, maar wat je er precies mee wil? Dat ontwikkelt zich in de loop der tijd. En ik denk ook dat dat goed is. Want dan is er geen sprake van “horen van” maar van “aan den lijve ondervonden hebben”. En dat is een goede leermeester want dan kun je in gedachten uitstippelen hoe het wel moet... Maar aan de andere kant als je dat éénmaal op je netvlies hebt, dan moet je wel de financiële middelen hebben om dat te realiseren. Wij hebben een klein deel gerealiseerd doordat mijn schoonvader de kegelbanen achter het bedrijf bouwde. Dat was noodzakelijk om het bedrijf een beter rendement te geven.

Maar er was toen nog geen kegel-opzetinstallatie. Zo’n installatie heb ik toen gerealiseerd omdat ook de “kegel-opzetjongens” hoe leuk dan ook, wel steeds duurder werden. We

hebben de zaak toen gemoderniseerd, maar dat was een geweldige investering voor zeven kegelbanen. Die nieuwe techniek, die overigens steeds veranderde, moest ontwikkeld worden. Maar het gaf ons bedrijf ook een vast inkomen. Maar daarbij moet eerst de investering terugbetaald worden, voordat je ging verdienen. En dat betekende dat je weer opnieuw moest investeren. Want dan was dat verouderd en dan weer dat. Daar blijf je natuurlijk mee bezig. Maar zo moet het wel!”

Had u ook het idee, mevrouw Coops “We worden voor de leeuwen geworpen”, we weten eigenlijk niet hoe we het aan moeten pakken?

Kina: “Ja, zo is het precies! Want Reg komt uit een scheepsbouwersgezin en ik dacht: nou, ik ga de horeca uit. En toen er in het Margrietpark in Sappemeer, door diverse bedrijven woningen werden geplaatst, zoals die van de firma Coops in de Anemoonstraat (ze worden momenteel afgebroken), zou daar het personeel in, en daar had ik ook op gehoopt. Of we zouden een woning boven het kantoor van de scheepswerf krijgen, want Reg werkte toen nog op de familiescheepshelling...

Tot op een avond, we hadden een WIK- (gymnastiekvereniging Willen Is Kunnen - O.S.) uitvoering gehad en Reg bleef met mijn vader nog even een borreltje drinken na afloop. Toen zei mijn vader: “Zou jij niet je oog op de horeca willen laten vallen? Zou jij hier niet in willen?” Want mijn broer, voor wie het gekocht was, die wilde niet. Die had zo maar op een ochtend een ruzzak vol gepakt en zei: “Dag moeder, dag lieverd, ik ga naar Zweden. Er komt zo meteen een Koeneman-auto (transportbedrijf - O.S.) voorbij, daar stap ik in en ga naar Zweden. Ik wil wat van de wereld zien. En jullie redden je maar met Struvé, daar wil ik niet in!” En dat was dus nog geen week geleden toen mijn vader Reg vroeg of hij in de zaak wilde...

Reg zag geen toekomst voor zichzelf in het familiebedrijf, de sloopshelling Coops, en zodoende zijn wij op Struvé gekomen. Maar dat werd een heel ander verhaal dan ik als zeventien jarig meisje gedacht had. Ik was al heel jong bij Reg, maar het is nu al vijftig jaar goed gegaan...”

De Brinta-damtoernooien brachten leven in de brouwerij in Sappemeer. Er kwamen allerlei internationale gasten over de vloer. Hoe heeft u dat ervaren?

Kina: “Ja, daar beleefden we heel leuke dingen mee. Onder andere Baba-Sy en journalisten van bijvoorbeeld De Telegraaf kwamen dan. Wij hadden nog geen moderne kamers toen. En ze moesten dan via zo’n smal trapje naar boven. Baba-Sy lag dan op z’n kleedje naar het Oosten, die moest dan bidden. Die journalisten moesten vaak met enorme apparaten helemaal naar boven sjouwen. Maar met Baba-Sy hebben we jarenlang heel veel plezier gehad.”

Reg: “Ja, met Baba-Sy en Kuate, dat waren jongens uit Senegal. Hisar, die kwam uit Montpellier. We hebben ook nog eens de voorzitter van de Senegalese dambond als logé gehad, toen was het juist heel slecht weer. Later schreef hij ons een kaartje met de tekst: “J’ai retrouvé le soleil que j’ai perdu dans votre pays” (Ik heb de zon weer teruggevonden die ik verloor in uw land). Ja, we stonden toen volop in de belangstelling van radio, tv en schrijvende pers. Elke avond waren de uitslagen van het damtoernooi ook op de radio. Het werd gesponsord door de Koninklijke W.A. Scholten in Foxhol en de directie was er dan ook zeer content mee, vanwege de reclame voor Brinta. Het werd georganiseerd door de heer Mensonides. Die was er aanvankelijk al wel twee jaar voor het toernooi mee bezig. Dan kwam hij regelmatig langs met de vraag of datgene dat we hadden afgesproken ook even schriftelijk bevestigd kon worden. Maar later ging het allemaal veel soepeler. Na de zesde keer of zo, ging het eigenlijk vanzelf.

Kun je stellen dat het verenigingsleven van Sappemeer zich voor een belangrijk deel bij u in Struvé afspeelde?

Kina: “Ja en de fabrieksfeesten! Schitterende feesten waren dat. En voor de jeugd was Politesse een hoogtepunt. Die dansclub is omstreeks 1959 opgericht. Ik kreeg nog een bordje van ze toen onze Truus geboren is. En dan waren er de wijnfeesten. Dat is niet te vergelijken met deze tijd, als ik naar ’t Kielzog ga. Er was een heel ander sfeertje. Men dook in de bar beneden. De mannen gingen naar voren om onder het mom van “ik moet even naar de wc” rond het biljart een borreltje met elkaar te drinken. Die sfeer was heel anders, dat kun je niet met nu vergelijken. We hebben er leuke herinneringen aan”.

Reg: “Het sociale en verenigingsleven speelde zich bij ons af. En daar hadden we plezier, erg veel plezier in. Buiten Faber en Struvé was er verder geen enkele mogelijkheid voor het verenigingsleven. Dus wij namen die taak op ons. ’t Was niet zo dat we daar veel geld aan overhielden. We deden er soms zelfs geld bij. Maar we deden het met plezier omdat we het zelf leuk vonden. We hadden bijvoorbeeld ook een pluimveetentoonstelling. Om maar aan te geven hoe divers het allemaal was bij ons. Van Pluimveetentoonstelling tot diners!

Kina: “En die toneelgordijnen, een ramp was dat. En een duivententoonstelling. Dan had je een soort poeder van die duiven en die zat dan overal. Je kunt je niet voorstellen hoe de zaal er dan uitzag! Dan moest je ‘s maandags wel met een man of vijftien de boel- en met name die toneelgordijnen- weer stofvrij maken”.

Reg: “Maar wat kreeg je er eigenlijk ook nog voor? Maar tja, het was altijd gezellig als die jongens kwamen. Op donderdag was er altijd een duivenkeuring en dan aten de jongens bij ons in de sociëteit, samen met de keurmeesters.

Daarbij sprak de voorzitter eens de legendarische woorden: “Even de koppen alpmoal dicht veur ons laif meneer. Din kinnen we begunnen te eten hor. Wel wil der nog praaiv van de klaai?” Toen ik het hoorde heb ik me lachend maar even achter de bar laten zakken”.

Wanneer kwam er een einde aan de hotelfunctie van Struvé?

Reg: “Wij hebben de hotelfunctie altijd gehandhaafd. Mijn opvolgers hebben dat gedeelte direct gesloten. Ja, wij vonden dat we het niet konden maken om het hotel te sluiten. Hoewel wij er ook wel eens over gedacht hadden hoor. Wel hebben we in de laatste jaren besloten dat we ‘s middags pas om vijf uur open gingen. Want we hadden te weinig omzet en we hadden overdag te weinig te doen om rendabel te zijn. We begonnen ‘s avonds met een negatief saldo. We hadden overdag meer onkosten gemaakt dan we verdienden. Op een zeker moment hebben we gezegd: “Dat moeten we niet meer doen. We zijn dan misschien wel niet zo dienstbaar, maar dat zij dan maar zo. Als we nu wel doorgaan, betekent dat dat we straks helemaal niet dienstbaar meer kunnen zijn, want dan kunnen we de zaak wel dicht doen”.

Dus het was kiezen uit twee kwaden. En hoewel het ons uitstekend beviel, had de bevolking er weinig begrip voor, dat dé gelegenheid in Sappemeer bij uitstek, overdag gesloten was.

Wie volgde u op?

Reg: “Cafetariahouder Boiten uit Sappemeer volgde ons op. Hij wilde wel eens wat anders en op een gegeven moment zijn we tot een akkoord gekomen, zodat hij de zaak kon huren. Samen met een compagnon. En dat had hij misschien niet moeten doen. Want het bleek al snel, hoewel ik er natuurlijk van buitenaf naar keek, dat het niet goed ging. Als je met z’n tweeën een zaak runt, moet je tot een bepaalde taakverdeling komen. Maar het bleek dat deze beide mensen, graag op de voorgrond wilden treden. Dat gaf ruzie en uiteindelijk zijn ze er kapot op gegaan. Gelukkig had ik met de huurders en limonadehandelaar Nieboer een inkomstengarantie bedongen, voor de duur van vijf jaar. Toen het mis ging met de huurders had ik wel inkomsten, maar moest Nieboer geld uit het bedrijf zien te halen.

U bleef dus eigenaar, wat gebeurde er na die verhuurperiode van vijf jaar?

Reg: “Wij woonden toen inmiddels in Kiel-Windeweer en toen hadden we in zekere zin een probleem. Óf we konden terug gaan naar Struvé (en dan moesten we de inventaris terugkopen) óf we moesten iemand anders zien te vinden die de zaak wilde exploiteren of kopen. Ik heb toen contact gezocht met onze wijnleverancier door de jaren heen,

Jos Beeres. Die plaatste een advertentie waarop meerdere gegadigden kwamen, waaronder de heer Bennie Smit en z'n vader. Die hebben het bedrijf overgenomen in de vorm van een huurkoopcontract voor de duur van 25 jaar. In 1982 zijn we die overeenkomst aangegaan en na twintig jaar hebben zij het pand in 2002 overgenomen en het doorverkocht, waarna onze overeenkomst was ontbonden.

Toen werd projectontwikkelaar Van Staalduinen eigenaar en die bouwde een supermarkt in uw voormalig bedrijf. Wat vindt u daarvan?

Kina: "Nou, ik vind zoals Struvé er nu aan de buitenkant uitziet prachtig. Meen ik echt. Het was even moeilijk toen ik voor de eerste keer bij Super De Boer naar binnen stapte. Tja, er gaat dan heel wat door je heen. Hier was de danszaal en daar de bar... Goh, en toen liet de heer Van Rotterdam, van de supermarkt, ons het hele pand zien. Daar waar vroeger onze huiskamer was hebben we heel gezellig gezeten. We hebben onze kinderen hun slaapkamers bekeken. En wat onze eigen slaapkamer was, is kantoor geworden. Ja en boven, onze kleine zaal, is nu een kantine voor het personeel. Hartstikke modern allemaal. Maar nog een etage hoger zag ik in gedachten nog Baba-Sy op z'n kleedje geknield liggen...

Hotel „Struvé“, Sappemeer

Serre

Straatnamen vernoemd naar gevallen burgers uit de gemeenten Hoogezand en Sappemeer tijdens de Tweede Wereldoorlog (deel 3)

Wie waren ze, wat deden ze en welk noodlot trof ze?

Klaas G. Bos

De April-Mei stakingen in 1943

Op 29 april 1943 kwam het bevel, dat alle soldaten van het voormalige Nederlandse leger zich moesten melden, waarna ze teruggevoerd zouden worden in krijgsgevangenschap, dit vanwege de trouweloze houding van het Nederlandse volk tegenover de Führer.

Dit gaf een geweldige schok en ook degenen, die tot dus ver de oorlog over zich hadden laten komen (en dat waren er veel) reageerden nu furieus.

In het hele land braken stakingen uit. Overal lagen fabrieken stil, op de hellingen langs het Winschoterdiep werd niet meer gewerkt. De boeren lieten de melk van hun koeien in de sloot lopen. Wie nog wel zijn melkbussen aan de weg zette, kon zijn melkbussen leeg weer uit de sloot halen.

De Duitsers namen onmiddellijk maatregelen. Het “politiestandrecht” werd afgekondigd. Dat betekende dat zonder pardon doodvonnissen konden worden voltrokken.

Een avondklok werd ingesteld – spertijd – tussen 8 uur ’s avonds en 6 uur ’s morgens.

Niemand mocht tussen die uren op straat komen.

Samenscholingen werden verboden. Op groepen van meer dan 5 mensen zou direct geschoten worden.

In onze gemeente was de staking vrij algemeen. De oud-burgemeester van Sappemeer, de heer Jonkeren, de directeur van de gist- en spiritusfabriek de heer A. Kamps, de heer A. Faber van strokartonfabriek Scholten en de heer H. Hartlief, directeur van de Veilingvereniging werden door de S.D. gearresteerd.

Overeengekomen werd dat er op maandag 3 mei weer zou worden gewerkt, mede onder druk van enige executies in de omgeving.

Inderdaad waren de meeste mensen weer aan het werk, niet iedereen, veelal door de slechte communicatie in die tijd. Bijna niemand had telefoon.

Weer grepen de Duitsers in.

Op 3 mei werden 31 arbeiders opgepakt en meegenomen. Twee werden ter dood veroordeeld, de anderen kwamen weer thuis.

Die twee waren Gerrit Imbos uit Foxhol en Paulinus Niewold uit Kolham.

Op 4 mei werden ze met drie andere mannen geëxecuteerd bij de strokartonfabriek Beukema (18.45 uur)

*Plaquette bij voormalige stokartonfabriek
Beukema.*

Gerrit Imbos.

Triest

Alle doden werden op een geheime plaats begraven. Later zou blijken, dat de geheime plaats de Appèlbergen was. Zestien van de vijfendertig daar begraven doden zijn nooit gevonden.

Gelukkig is er in 2005 een monument onthuld ter nagedachtenis aan de slachtoffers. Ook in Hoogezand werd bij de ingang van de fabriek Kappa (voorheen Beukema) een plaquette onthuld met de namen van 5 mannen, die op 4 mei 1943 gefusilleerd werden. Na de oorlog werd in Foxhol een straat benoemd naar Gerrit Imbos.

Verraad 5 oktober 1944

Volgens de Provinciale Groninger Krant van 21 maart 1950 werd op de dag daarvoor 10 jaar geëist tegen G.J. Ottens, in de oorlog wonende in Hoogezand. Hem was ten laste gelegd dat hij een lijstje met namen van illegale werkers aan zijn vriend Schotema (landwachter) uit Appingedam had gegeven met de bedoeling ze door te geven aan de S.D. in Delfzijl.

Op het lijstje stonden de namen van o.a. Fokko Boelens, Jan Huitzing, Geert Wiechertjes, Jan Koops, Blaak en Jan Overman.

Alsof ze er op hadden zitten wachten!

De volgende dag, het is dan 5 oktober 1944, vertrok een heel legertje van S.D.'ers en landwachters naar Hoogezand om grote schoonmaak te houden. Men wist precies waar men moest zijn..., niet helemaal, want ze vielen in eerste instantie binnen bij Derk Blaak, toen manufacturier naast het gemeentehuis, een goede Nederlander, die zich evenwel niet bemoeide met de illegaliteit. Het was de verkeerde Blaak, waarschijnlijk hadden ze moeten zijn bij Andries Blaak, de latere wethouder en zwager van Jan Huitzing.

Helaas voor Derk Blaak, hij had een illegaal blaadje in zijn zak. Ook werd een pistool gevonden. Blaak werd ondervraagd en tenslotte bekende hij dat hij het pistool van zijn zwager Sangers had gekregen... Blaak werd meegenomen om het huis van Jan Sangers aan te wijzen.

Het ging nu snel. Jan Sangers werd meegenomen om het huis te wijzen van Meint Veninga in de Brugstraat. Jan Overman liep in de armen van de S.D.'ers, die in het huis van Sangers waren achtergebleven.

Bij het huis van bakker Veninga aangekomen stormde de S.D.-'er Risch als eerste de auto uit. Hij stormde een gang in naast de bakkerij. Toen de bakkers, waaronder enige onderduikers, de S.D.'ers zagen renden ze alle kanten op. Er werd een ruit ingeslagen, tegelijkertijd viel een schot. Het eerste slachtoffer was Harm Zwiers; hij was geraakt in zijn been. Toen hij alsnog probeerde te vluchten, kwam hij nogmaals Risch tegen; weer werd er geschoten. Ernstig gewond viel hij op de grond. Bakker Veninga, die afkwam op het lawaai werd dodelijk getroffen. Voor hem was de oorlog voorbij.

In de bakkerij werden alle mannen bijeengedreven en verheugd ontdekten de S.D.'ers dat ze ook Jan Huitzing te pakken hadden.

Harm Zwiers werd op aanraden van dokter Van der Kooi naar het ziekenhuis gebracht, de anderen werden, ook Jan Sangers, naar de school in Martenshoek gebracht.

Daar werden ze hardhandig verhoord, het bloed zat op de muur. Bij één van de verhoren was de naam Kees de Haan gevallen. Ook Kees werd opgehaald. Samen met de achtergeblevenen in het huis van Jan Sangers werd ook hij naar de school gebracht.

Nadat enige gevangenen waren vrijgelaten werden twee mannen, Jan Sangers en Jan Huitzing, standrechtelijk veroordeeld tot de doodstraf.

Het vonnis werd voltrokken op het schoolplein door een vuurpeloton, dat samengesteld was uit enige in Martenshoek gelegerde Duitse soldaten.

De andere gevangenen, Jan Overman, Kees de Haan, Willem van den Berg en Hendrik de Munck werden naar Delfzijl gebracht.

Nadat Hendrik de Munck nog was vrijgelaten werd Kees de Haan op zaterdag 7 oktober uit zijn cel gehaald en standrechtelijk doodgeschoten op het R.K. kerkhof in Delfzijl.

De anderen werden naar Borkum gestuurd waar ze tewerk gesteld werden. Na de oorlog kwamen ze terug.

De stoffelijke overschotten werden vrijgegeven. Meint Veninga, Jan Sangers en Jan Huitzing liggen begraven op het kerkhof in Hoogezand, Kees de Haan in Sappemeer. Binnen twee dagen waren vier jonge mannen vermoord. In Hoogezand en Sappemeer reageerde men geschokt.

Na de oorlog werden in Hoogezand en Sappemeer straten vernoemd naar deze vier mannen, die voor onze vrijheid zijn gevallen.

In Hoogezand: de Brugstraat werd Meint Veningastraat, de Eiklaan werd Jan Sangerslaan. De Schoolstraat werd Jan Huitzingstraat.

In Sappemeer: de Stationsstraat werd Kees de Haanstraat.

Meint Veninga.

Jan Sangers.

Jan Huitzing.

Kees de Haan.

Wondern dij bestoan echt!

Chris Nannen

Veur mie ligt t Dagblad van t Noorden van 28 jannewoari 2005. Op bladziede negen n grode foto van n tewoaterloaten op helgen van Bodewes op Maartenshouk. t Brengt mie op vrumde gedachten. De thoeshoaven van t nije schip, Barranquilla in Columbia - mor doarover loater - en t stee woar t schip d'eerste moal nat wer onder t vlak. Ongetwiefeld het ter veul volk bie west omreden t toch n spektoakel is, as zo'n gevoarte zunder problemen middels n druk op n knop geruusloos zien stee vindt noar t duistere wotter van t Winschoterdaip. t Verboast mie aaltied weer, benoam t stee woar dat gebeurt. t Is doar mor verrekke naauw. t Is ook wel ais mis goan! d'Oldere Hogezaandsters/Sapmeesters waiten dat vervast nog wel.

Ik neem joe even mit noar t joar 1948.

Op nauwleks n 100 meter van t stee, zoas boven beschreven, ston in meert 1948 ook n schip op smeer mit veul volk ter bie. t Ies is net oet daip. Kompjoeters wazzen der in dij tied nog nait. Mankracht mos t doun. Aan boord helgenberen en wat volk wat ter niks van neude haar. Mor n reder haar aaltied wel lu dij dat ook wel ais mit moaken willen. Verder wat hotemetoten in n stemmeg swaart streepkes pak en t vraauwvolk in n nij klaid.

t Is zo wied, t zeupke staat kloar en mit n "ik doop u **Rian** en wens u een behouden vaart", zol t schip t woater in. De 'sjampanjevles' wer tegen t veurschip kwakt mor ging nait kepot. n Slecht veurtaiken? Vannijs mor weer. En joa hor, dit moal gaat deur! De leste klap wer geven, en doar schoof t schip overzied, mor haalverwegens bleef t op d' hak stoeken en beriekte wel t woater, mor op heur zied. n Koppeltje van de lu dij aan boord wazzen kwamen in t Winschoterdaip te laande. Schaande genog kwam der ook ain bie oet tied. Noatied is der din ook n wet komen, woarin t verboden wer om volk aan board te hebben bie n tewoaterloaten.

Doar zaten ze nou, "mit kloten veur t blok", om mor even n scheeps oetdrukken te bruken. t Kapsaaisde schip mos weer weer in t inde. Volgens boetenstoanders kon dat wel moanden duren. t Zol n kostboare stremmen worden van t Winschoterdaip as der gain scheepvaart meer meugelk was.

Lu, dij der veur deurleerd haren wozzen ook vot nait, hou of t wieder mos. De waal veur Bodewes, mos mor votgroaven worden en t daip oetbaggerd zee men.

Joa, en wat heb ik doar nou mit, zoveul joar loater?

Toundertied was ik nog n jonkje en woonde in Delfziel. Noa t gebeuren bin ik mit mien opa doar wezen kieken.

"Dat is n putje veur Albert" zee e. "n Floitje van n sint."

d'Heren keken hom aan. "Albert?"

“Joa, Albert Kappen oet Delfziel. Dij zet joe t spultje zo weer in t ind, en ik denk dat ter gainains baggerij bie van pas komt.”

Nou mouten ie waiten dat mien opa ook n Kappen was, en ik dus n haalve Kappen. Vandoar.

Kraant schreef:

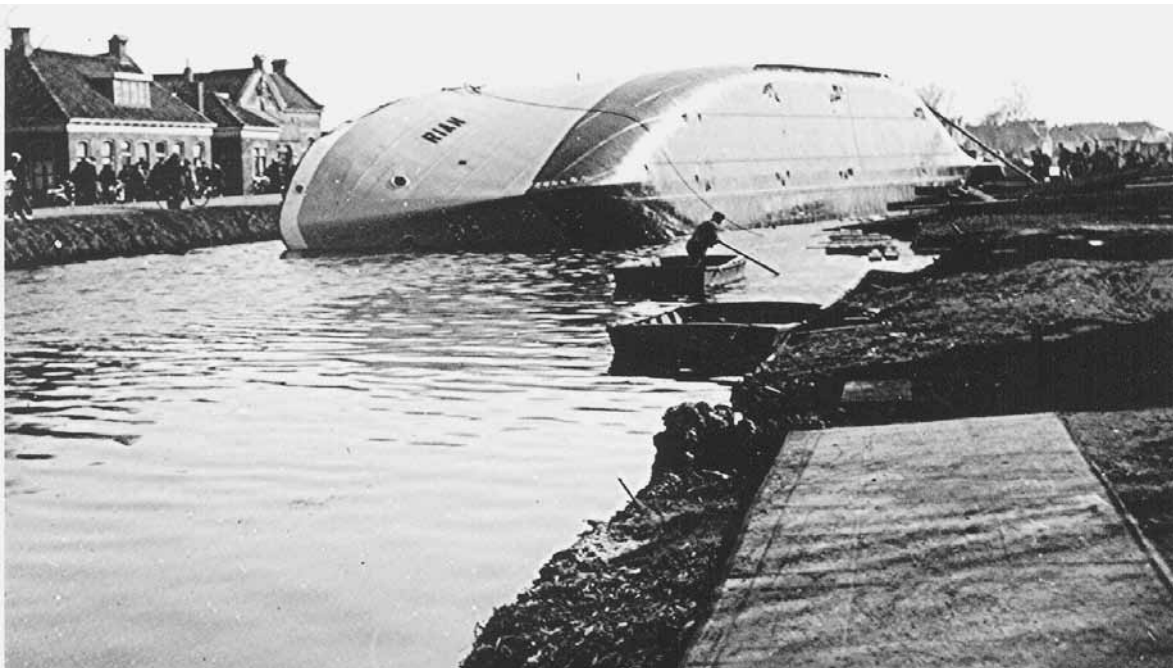
“Delfzielsters doun van zok spreken. t Waark van de bruiers Kappen n kwestie van vernuft en kracht.”

Ik zel in t kört even schetsen hou of Frits en Albert Kappen t waark bekeken haren. Ie mouten dat noatuurlek zain in tied, van vlak noa d’oorlog.

Aan noordkaant van t daip werden twij lieren ploatst, woarvan dikke koabels onder t schip deur luipen. Aan de zuudkaant werden drij lieren opsteld en verbonden mit bokken, dij aan bakboordszied van t kanteld schip vastmoakt werden. Zo kon t schip aan d’aine kaant oet t veen trokken worden en aan aander kaant licht.

De veurberaaidens namen noatuurlek wel wat tied in beslag en bestonden hoofdzoakelk oet t ploatsen van lieren, t leegpompen van t schip en t dicht moaken van goaten. Frits Kappen was n zeer kundeg doeker en het loater nog veul van zok heuren loaten. Hai het veul kluzzen doan in d’hoaven van Delfziel en in d’Eems.

t Schip lag meer as 90 groaden overzied. Bie n proef op vrijdag wer t schip n poar centimeter licht. Toun wuzzen de Kapentjes t zeker: dit komt kloar!
Op zotterdag om negen uur wer begonnen mit t echte waark.

Dit is t doekerspak dij in dij tied bruukt wer. Lu dij dit nog nooit zain hebben, hebben gain idee hou of dat vrouger ging. In t Delfzielster Muzeeaqarium “staait’ zo’n pak. Links op de foto – nog net te zain – t wiel van de luchtpomp. Haandwaark dus. Goa der mor aanstoan, of nog beter kroep ter mor es in? Zunder man weegt dit pak 85 kilo!

t Pak in t Muzeeaqarium het ook n noam en wordt deur “insiders” Ebo nuimd. Bedould wordt din de bekende Delfzielster Ebo Bos veurig joar op hoge leeftied oet tied komen en dij veul van zien kreatief waark achterloaten het in t Muzeeaqarium. Zeker n kiekje weerd.

t Lukt heur nooit”, zeden d’omstanders. “t Haile schip mout oet nkander.”

De Kappens wazen doof en wat deur veulen bespot wer lukte heur in n poar uurtjes.

Om 2 uur ston de Rian weer recht op tot stomme verwondern van t veule volk dat ston te kieken.

Wanneer t schip schoon moakt is zel men de schoade – dij mitvaalt – opmoaken.

Lest pruit ik mit n old direkteur van n vrougere helgen aan t Winschoterdaip over dit ongeluk en dij herinnerde zok t haile gebeuren nog goud.

De Kappentjes haren der “goldgeld” aan verdaind zee e. Wondern dij bestoan!

En din t nije Columbioans schip, dij veur de waal lag bie Bodewes mit as toeshoaven Barranquilla.

Mit gemengde gevuilens denk ik aan heur thoeshoaven. Veur mie gain onbekende ploats. k Leuf dat t jannewoari 1967 was dou ik doar mit vlaigmessien noar tou mos. Mien eerste vlaigraais. Van Schiphol noar Shannen (Ierland), New York, Miami (Florida) en vandoar mit n old klaain verröt Columbioans vlaigmessien noar Barranquilla.

k Heb dood in ogen keken bie t omdeel komen. Vlak veur t landen sluig motor of en gain seconde te vroug kregen ze hom weer aan de proat. As n stuitbaal kwamen wie omdeel, en mit n boel veur de kop begon hier mien eerste kennismoaken mit Barranquilla. n Wonder? Tot overmoat van ramp ston mien plunjezak ook nog op t vlaigveld in Miami. Gain wonder!

Barranquilla, de ploats woar ze mie kop òf hauwgen wollen mit n benane mes. Op rit van t vlaigveld naor t schip tou, mos taksie even tenken. Nou gaat dat n beetje aans as bie ons. Omreden t doar nogaal bulteg is gaat motor oet as taksie noar beneden voart, en weer aan as e omhoog mout. Doar zit n “logika” achter? Dat scheelt benzine, zeggen ze. Toun d’auto net nog nait stil ston kwam der inains n meterse mes deur t achterroet – n glas zat der nait in – Ze dochten dat ik n Griek vermoord haar. Sjeffeur het mie red. Zunder kop zel t ook nait touvallen. Ook n Wonder!

t Is aigenlieks n hail aander taimke worden as dat ik docht haar, mor de foto in kraant muik ook zoveul “emootsies” lös? Krieg der n kloet van in haals?

Noaschrift

k Heb t nog even noatrokken. t Schip de Rian was veur t ongeluk geboren. As deup nait in ainmoal goud gaat, rust ter gain zegen op t schip. Bewezen binnen der. De Rian is n moal ofwat van aigner wisseld en het nog voaren onder de noamen Holwierde en Falcon en is in 1964 verkocht noar Guana. Op 4 maai 1973 is t aan de koade van Port of Spain (Trinidad) opnij kapsaaisd en noa t baargen op t strand zet en publiekelk verkocht.

Kropswolde en Wolfsbarge

Albert Jan Post

Hierbij wil ik in het kort schetsen waar een aantal (oud) inwoners van Kropswolde en Wolfsbarge mee bezig zijn.

Omdat in de dorpen Foxhol en Kiel-Windeweer personen op het gemeentehuis bezig waren om historische gegevens van hun dorp te verzamelen, leek het Taede Smedes van het gemeente-archief Hoogezand-Sappemeer een goed idee, dat ook in Kropswolde een aantal personen hiermee aan de slag zouden gaan. En uiteraard deze gegevens in de vorm van een boek wereldkundig zouden maken. Er zijn de laatste jaren diverse boerderij- en streekboeken uitgekomen. Er is weer interesse voor de geschiedenis van dorp en regio. Taede zocht daarom contact met Ans Spakman en Fenna Doornbos, die enthousiast een oproep in het “Dorpsnieuws” van Kropswolde plaatsten.

Naar aanleiding hiervan gaven een aantal inwoners en oud-inwoners gehoor aan de oproep: namelijk Jan Abbring uit Zuidlaren, Dirk Hamminga, Gerrit Vrieling, Cor en Janny Vos allen uit Kropswolde. Ik werd op een bepaald moment telefonisch door Fenna benaderd met de vraag of ik zin had om mee te doen. Ik heb toegezegd de eerste keer te zullen komen en eerlijkheidshalve moet ik erbij vertellen, dat ik dit eigenlijk een beetje uit nieuwsgierigheid deed.

In september 2004 zijn wij voor het eerst in het dorps huis bij elkaar gekomen. Ik zie ons nog binnen komen met tassen vol foto's, krantenknipsels, (boerderijen)boeken enz. Het grappige was dat eigenlijk niemand een idee had, waar wij aan zouden beginnen. Wij zijn dan ook weer met dezelfde volle tassen naar huis gegaan. Brainstormen, zo zijn wij begonnen. Tijdens de daarop volgende vergadering vroeg iemand zich af, of er niet een structuur aan onze "club" moest worden gegeven. Zo als het dan altijd gaat, wie roept zit er ook aan vast. Zo werd ik door mijn nieuwsgierigheid ook nog voorzitter. Fenna Doorbos vervult de rol van secretaresse en Derk Hamminga kreeg de rol van "puutholder".

Wij hebben, na veel brainstormen in de eerste en in de tweede vergadering, besloten om niet gelijk een besluit te gaan nemen over wat voor boek (er waren immers voorbeelden genoeg) wij wilden maken, maar om eerst te gaan beginnen om gegevens te verzamelen en in later stadium aan de hand van deze gegevens een keuze te gaan maken, wat en hoe wij dit wilden gebruiken voor eventuele publicatie.

Wij zijn begonnen met het **bevolkingsregister** en dit bleek achteraf een gouden greep, want zo ontstond er een kapstok waaraan wij ons archief konden ophangen.

Van elk huis/boerderij is er een archiefmap aangelegd, met als dossiernummer het huidige huisnummer. Deze huisnummers zijn vastgesteld in het jaar 1960, met een uitzondering voor de huizen aan de oostzijde van de Woldweg vanaf nummer 63 tot nummer 135, die in het jaar 1985 zijn vernummerd. Deze panden zijn nog onder het oude huisnummer van 1960 opgenomen. Vanaf ongeveer 1800 tot aan het jaar 1960 zijn de huizen/boerderijen 13 keer vernummerd. Uiteraard zijn er de afgelopen twee eeuwen huizen/boerderijen bij gekomen, verplaatst, maar ook gesloopt.

Gelukkig heb ik een aantal boerderijen en huizen van de familie in mijn eigen archief, waardoor ik vaste punten heb en zodoende het iets makkelijker is om alle gegevens in het juiste dossier op te bergen en de nummers aan de juiste huizen te koppelen.

Bijkomstig voordeel is dat ik een **transporteringslijst** heb gemaakt, waarop in één keer te zien is, welk huisnummers een pand door de afgelopen eeuwen heeft gehad. Ook kan aan de hand van een nummer het huidige huisnummer en dus ook dossiernummer worden gevonden.

Wij hebben daarnaast niet alleen alle huisnummers van de huizen/boerderijen plaatselijk opgenomen, maar ook de teksten van de **gevelstenen** genoteerd en in ons bestand opgenomen. Niet alleen blijkt hieruit wanneer het pand gebouwd is, maar in opdracht van wie. Tevens zijn wij begonnen om **foto's** te verzamelen, waarvan wij een kopie in ons dossier hebben gedeponereerd. Hierbij hebben wij een beginnersfout gemaakt. Wij kwamen er vorig jaar achter, dat scannen veel praktischer is en publicatie veel eenvoudiger maakt. Momenteel is al meer dan 80% ingescand en alleen dit bestand al maakt ons enthousiast om verder te gaan.

Nadat het werk van het bevolkingsregister klaar was en ook de **volkstelling van 1849** was verwerkt, zijn wij met het gemeentelijke kadaster begonnen. Het doel is niet allen om alle eigenaren van de huizen/boerderijen op te sporen, maar ook de kadastrale gegevens en

de eventuele stichting/verbouw en sloop (ook verplaatsing van boerderijen van het Guitpad naar de Woldweg). Dit onderdeel hopen wij dit jaar te kunnen afronden.

Voor het **kadaster te Groningen** heb ik een vrijstelling voor kosteloze inzage gekregen en kan ik de titels (akten van verkrijging en vervreemding) in zien. Vervolgens staan nog op het programma de **hoofdelijke omslagen** en de **gemeenteverslagen**.

Ook hebben wij gegevens verzameld over de **middenstand** en zijn wij bezig om een inventarisatie en een beschrijving te maken van de verenigingen die er nu nog zijn en die er zijn geweest.

Voor wat de structuur van onze samenwerking betreft, hebben wij besloten om binnenkort een stichting in het leven te roepen. Dit met het oog op het afdekken van risico's en het aantrekken van financiële middelen. Tevens hopen wij dan een passende naam voor onze stichting te hebben gevonden.

Boekbespreking: “400 jaar Pekela”

Frens Jonker

Redactie:

400 jaar Pekela is een uitgave in de monografieënreeks van de stichting 400 jaar Veenkoloniën, een serie populair-wetenschappelijke boeken onder redactie van Paul Brood, Martin Hillenga en Harm van der Veen.

Auteurs: drs. Jan Molema, drs. Jikke van der Spek en dr. Gerben de Vries

Toegevoegd zijn literaire impressies.

In de reeks verschenen al:

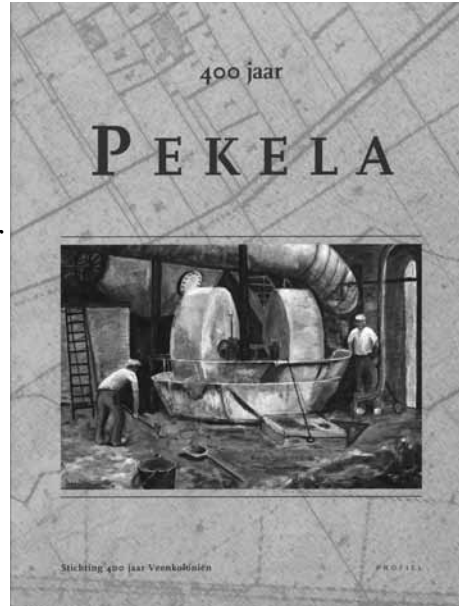
”375 jaar Hoogezand en Sappemeer”,

”200 jaar Veenkoloniën van Borger en Odoorn”,

”350 jaar Veendam en Wildervank”.

In deze reeks zullen nog verschijnen:

”Tynaarlo, Stadskanaal, Vlagtwedde, Aa en Hunze, Emmen en De Gronings-Drentse Veenkoloniën

ISBN 905294296X

Bedum oktober 2006. 371 pagina's, kostprijs 32.50 euro

(Opmerking vooraf: Dr. Gerben de Vries heeft het overgrote deel van de tekst voor zijn rekening genomen)

Laat ik maar meteen beginnen met te zeggen dat het hier om een heel goed boek gaat. Het is goed geschreven, goed verzorgd, evenwichtig van opbouw; echt een boek om van te genieten. Niet alleen de onderwerpen zijn interessant, ook de literaire intermezzo' zijn de moeite van het lezen waard.

Het boek behandelt de geschiedenis van Pekela in chronologische volgorde, te beginnen met de prehistorie en te eindigen met de eigentijdse geschiedenis.

Om de nieuwsgierigheid enigszins op te wekken, heb ik een aantal “opmerkelijke” onderwerpjes uit het boek even naar voren gehaald, min of meer willekeurig, maar ook weer niet helemaal toevallig.

De Pekelders staan bekend als “roegbainers”; is deze benaming van deze tijd of waren de bewoners van het eerste uur ook al “wild en woest”?

Te lezen valt, dat de veenarbeiders ook al niet zo gemakkelijk waren. Zo waren er rond 1720 ongeregeldheden in het veen over de betaling van de veenarbeiders en over de inperking van hun rechten. Er werd gestaakt; de eerste staking in de Pekel; in het veengebied zeker niet de laatste. Enige jaren later was het al weer raak (overigens niet alleen rond Pekela, ook in Sappemeer was het zeer onrustig). Gezien de uitlating over de Pekelders, moeten ze het wel bont hebben gemaakt. “...vreemde arbeiders of gravers hadden de lavai(lawei) opgestoten en tumuilerende feitelijkheden bedreven, waardoor de colonie in een groote opschudding was”. Er moesten soldaten aan te pas komen om de rust te herstellen. Ook de toenmalige predikant Tjaden heeft het over een dorp “op de grenzen dezer Provincie, daar de menschen boven andere wild, woest en ongeremd zijn”. Even verder in het boek wordt gesproken over “excessieve buitenspoorigheden, schandelijke dronkenschap” enz.

Het is niet eerlijk om in dit geval alleen de veenarbeiders te noemen, sommige schoolmeesters konden er ook wat van. Zo moesten meester Harmens en zijn zoon zich verantwoorden voor drankzucht en een niet nader genoemde zonde.

De lezer moet nu niet denken dat het boek bol staat met dit soort schandaalgeschiedenissen. Uitvoerig wordt de prehistorie behandeld en hoe de vervening in zijn werk ging, hoe de stad Groningen steeds over de schouder mee keek en tevens voor de nodige conflicten zorgde.

Interessant is ook te lezen over de bijzondere figuren, die Pekela heeft voortgebracht of gehuisvest. Eén van hen is Hendrik Wester. Hij leefde zo rond 1800 en heeft landelijke bekendheid gekregen als onderwijshervormer. Hij voerde allerlei vernieuwingen door zoals het lesgeven in klasseverband; het was daarvoor de gewoonte, dat alle leerlingen in één ruimte zaten. Het schoolbord is ook door Wester geïntroduceerd. Van heinde en verre kwamen kwekelingen en onderwijzers naar Pekela om geschoold of omgeschoold te worden.

Meermalen heb je bij het lezen van het boek momenten dat je denkt: “Ja, dat was ook zo”. Herinnert u zich bijvoorbeeld nog de artikelen in de krant over het brandende water in het Pekelder diep? In september 1904 maakte de Winschoter Courant melding van dit fenomeen. Op één of andere manier waren de schuimkoppen op het water brandbaar geworden en in brand geraakt. Dit moet een spectaculair gezicht zijn geweest en vele nieuwsgierigen naar Pekela hebben getrokken.

Ondanks alle vervuiling heeft men uiteindelijk het hoofddiep open gelaten en heeft Pekel zijn veenkoloniaal gezicht bewaard.

Er valt nog zoveel te vertellen over dit boek, over Eilert Meester, over de industrialisatie, over de scheepvaart, over Fré Meis, de familie Tiktak en ga zo maar door. Nogmaals het is een prachtig boek, een standaardwerk, dus lezen maar!

Boerderij Sluiskade 65: Van Kempinga tot Ten Kate

Door Teade Smedes, met dank aan Henk Hartog

Inmiddels zijn in Pluustergoud drie bouw- en bewoningsgeschiedenissen van boerderijen verschenen. De panden staan of hebben allemaal in het historisch lint van Hoogezand gestaan. Hoewel het aanvankelijk niet mijn doel was, is het interessant om juist van de panden in het historisch lint, een reeks van boerderijbeschrijvingen te maken. Daarbij komt, dat deze panden in het Boerderijenboek Oude Groningse Veenkoloniën buiten beschouwing zijn gelaten.

Als nummer vier van deze reeks wordt nader op Sluiskade 65 ingegaan. Tegenwoordig is bouwbedrijf Dontje in deze boerderij gevestigd. Het pand is nog duidelijk als boerderij herkenbaar. Wanneer de boerderij precies gebouwd is, is moeilijk vast te stellen op basis van de door mij geraadpleegde bronnen. Op de kadastrale kaart uit 1827 is op deze locatie een grondplan van een boerderij te herkennen. Aangezien de vorm hiervan weinig afwijkt van het huidige pand, kunnen we er vanuit gaan, dat de bestaande boerderij al voor 1827

gebouwd moet zijn. In de loop der tijd heeft het pand wel een aantal verbouwingen ondergaan. Op de kadastrale legger van Hoogezand staat onder artikelnummer 1390.2, dat er in 1854 sprake is geweest van sloop. Het betreft dan waarschijnlijk niet de hele boerderij, maar een gedeelte of nog meer voor de hand liggend een bijbehorende schuur.¹

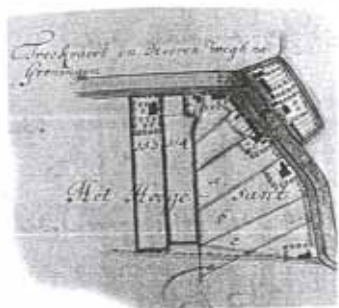

De kadastrale kaart uit omstreeks 1827 met in het midden het perceel (A) 34, bewoond door de familie Kempinga.

Bron: Gemeentearchief Hoogezand-Sappemeer.

De bewoningsgeschiedenis van deze locatie is in de Groninger Archieven tot in de zeventiende eeuw na te gaan. Uit het “Caartboek van Sappemeer” blijkt, dat er in 1691 op die plaats al sprake is van bewoning.² Op een detailkaart in dat register is op deze plek, bekend als Hoogezand plaatsnr. 154, al bebouwing zichtbaar. Plaatsnummer 154 wordt dan gebruikt door Fredse Jansen. Stadsmeijer Jansen is snikkevaarder, zodat op het perceel ter grootte van 4 gras en 48 roeden, waarschijnlijk geen sprake is van een boerenbedrijf. Met veel moeite kunnen tot 1660 (of nog eerder) de eigenaars van het perceel getraceerd worden.

De heer Henk Hartog heeft in archivalia van de rentmeester van de stadsvenen onderzoek gedaan naar de rechthebbenden (meiers) van elk perceel (plaats).³ Uit zijn gegevens blijkt dat in 1660 Jacob Eyses de meier is van plaatsnr. 154. In 1686 koopt de eerder genoemde Fredse Jansen voor de som van vierhonderd carolusguldens de plaats. Negen jaar later, in 1695, verkopen de erven van Fredse Jansen een huis en plaatse groenland, bekend als plaatsnr. 154. We kunnen dan ook concluderen, dat Fredse Jansen tussen 1686, het jaar van aankoop en de totstandkoming van het Caartboek in 1691 een “huis” op deze plek heeft gebouwd. Tussen 1695 en 1725 is Roelef Jans (= Duirsema) de meier van het perceel.

Kaart van Hoogezand uit het Caartboek van Sappemeer. Nummer 154 komt overeen met het huidige perceel Sluiskade 65. Bron: RHC Groninger Archieven.

Roelef Jans Duirsema huwde in 1672 met Lipke Scheltens, van Schildwolde. Zij hadden waarschijnlijk twee kinderen. Van de familie Duirsema is een familiewapen overgeleverd. Onlangs is dit wapen wat de preekstoel in de Nederlands Hervormde kerk in Hoogezand siert, definitief gerestaureerd.⁴

Het in 2004 gerestaureerde wapen van Duirsema. Ritmeester Jan Duirsema, die bewoner is van de buitenplaats "Stadwijck", heeft als een blijvende herinnering aan zijn geboorteplaats in 1726 samen met Adriaan Trip op "Vredenburg" en William Butler op "Overwater" aan de hervormde kerk in Hoogezand een fraaie preekstoel geschonken. De wapens van de schenkers sierden dit gestoelte, totdat ze in de Franse tijd zijn weggekap. Fotocollectie N. de Boer, Hoogezand.

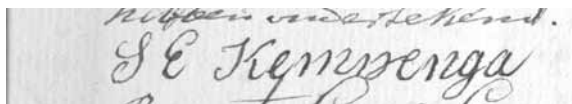

Zoon Jan Duirsema vestigt zich in Sappemeer op de buitenplaats Stadwijck. Dochter Catherina Duirsema trouwt met doctor Ten Hoorn. Zij krijgen plaatsnr. 154 in 1725 in bezit. Vermoedelijk is doctor Ten Hoorn omstreeks 1741 overleden, waarna zijn weduwe de plaats alleen in bezit heeft. Catherina hertrouwde in 1748 met pastor Fabricius. Na diens overlijden doet de weduwe de plaats van de hand. In 1758 koopt Eerke Jans Kempinga van Catharina ten Hoorn, weduwe pastor Fabricius, "een behuisinge en schuire met 9 kampen lant met een dalle bij Martens Hoek op 't Hogezaant op no. 154". De koopsom bedraagt 3315 gulden, waarvan de stad Groningen 1315 aan stadsrecht opstrijkt.

De nieuwe meier Eerke Jans Kempinga is gehuwd met Aaltje Sijpkens. Het echtpaar krijgt een zoon Sijpke Eerkes. Mij is niet bekend of er nog meer kinderen geboren zijn. Het gebouw, dat in de tweede helft van de achttiende eeuw door de familie Eerke Jans Kempinga wordt bewoond, is als boerderij in gebruik. Eerke Jans en Aaltje Sijpkens zijn landbouwers. Kempinga verkoopt in respectievelijk 1766 en 1768 een heemstede uit het perceel. Plaatsnr. 154 slinkt hierdoor van 4 gras en 48 roeden naar 3³/₄ gras en 10 roeden. Zoon Sijpke Eerkes Kempinga neemt op zijn zesentwintigste in 1790 de boerderij van zijn ouders over.⁵

In de tijd dat Eerke Sijpkens Kempinga en zijn vrouw Soetje Jans van Leggelo de eigenaars en bewoners van de boerenbehuizing zijn, kunnen we ook gebruik maken van gegevens uit het Gemeentearchief van Hoogezand-Sappemeer. Sijpke Eerkes en Soetje Jans krijgen waarschijnlijk vijf kinderen: Eerke, Albert, Aaltje, Barteld en Jantje.⁶

Op 13 oktober 1825 komt Sijpke Eerkes Kempinga in de leeftijd van 61 jaar te overlijden. Het is overigens nog maar de vraag of Sijpke Eerkes altijd landbouwer is geweest of dat als hoofdberoep had. Bij de geboorteaangifte van zijn dochter Jantje in 1812 was hij "tapper" van beroep. Na het overlijden van haar echtgenoot blijft de weduwe Kempinga met dochter Jantje (en zoon Barteld) op de boerderij wonen. Jantje komt echter in januari 1833

*Handtekening van Sypke Eerkes Kempinga onder de geboorteakte van dochter Jantje.
Bron: Gemeentearchief Hoogezand-Sappemeer.*

op de leeftijd van twintig jaar en vier maanden te overlijden. In 1844 komt ook de weduwe Kempinga te overlijden.

Het familiebezit wordt op 25 januari 1845 door de kinderen en erfgenamen aan Mr. Johan Rengers Hora Siccama verkocht. In het proces verbaal van openbare verkoop wordt het bezit beschreven als “boerenbehuizinge en schuur, getekend letter A, nummer 30 en V nummer 19 met dezelve heem, tuin en drie kampen land... staande en gelegen te Martenshoek “. Hora Siccama is dan burgemeester van de gemeente Hoogezand en notaris in die plaats. Hij koopt ook bijbehorende landerijen gelegen onder Kolham ter grootte van ruim zeven bunder.⁷

Hora Siccama heeft dit eigendom slechts zeven jaar in bezit. Hij verkoopt het in 1852 aan Hendrik Aldershof. Hendrik Aldershof is gehuwd met Geesien Pieters Bolhuis. Zij zijn landbouwers te Kolham. In de akte van verkoop wordt het onroerend goed beschreven als : “eene ... boerderij, bestaande in afzonderlijk woonhuis met regenwaterbak, verhuurd tot de eerste mei 1853 voor 70 gulden in het jaar... voorts in een boerenbehuizinge, getekend letter A nr. 30 en V nummer 19, waarin eene groote woonkamer, kelderkamer, ruime kelder, achterhuis en welwaterpomp, groote schuur waarin de nodige paarde en koestallen, kalver en varkenshokken met erf, appelhof en moestuin en afzonderlijk bergschuurtje en bijenstal te zamen groot ongeveer achtentwintig roe en vijfentwintig el, benevens drie kampen land.” Daarnaast worden ook de bijbehorende landerijen bestaande uit 10 kampen bouwland te Kolham van ruim zeven bunder overgedragen.⁸

Aangezien Hora Siccama en Aldershof zelf het pand niet betrokken hebben, is de vraag: wie vanaf 1845 de bewoners van het boerderijpand waren.

Uit diverse bronnen weten we, dat het perceel in dat jaar en in latere jaren onder kluft A, nr. 30, later 37 en vervolgens als nr. 38 staat ingeschreven.⁹ In het volkstellingsregister van 1849 staan landbouwer Hans Minkes en zijn gezin onder wijk A nr. 30 ingeschreven. Boer Minkes en zijn vrouw Anna Hoffenkamp hebben een dochter Wubbina. Uit het feit dat de eigenaren en bewoners van de naastliggende panden in 1847 getuige bij de aangifte van geboorte van deze dochter zijn, kunnen we concluderen dat de familie Minkes de boerderij spoedig na de aankoop in 1845 van Hora Siccama gepacht hebben. Het gezin vertrekt in 1852 naar Oude Pekela, wat in verband staat met de verkoop van het onroerend goed in dat jaar door Hora Siccama aan Aldershof. Daarna is het pand vermoedelijk korte tijd onbewoond geweest. De familie Aldershof verhuurt waarschijnlijk het voorhuis, terwijl zij zelf de landerijen en eventueel de schuur in gebruik hebben.

Nieuwe bewoners van het voorhuis zijn de kuiper Wilke Beneker en zijn vrouw Gezina Alegonda Horn. Zij hebben drie kinderen, waarvan de jongste Martha Elizabeth op

11 september 1857 te Martenshoek is geboren. Als getuigen bij de geboorteaangifte treden de winkelier Wytse Abes Feringa en de tapper Geert Zijlstra op. Het gezin Beneker blijkt vanaf juni 1855 tot in mei 1858 het pand bewoond te hebben. Vervolgens heeft buurman Feringa zich vermoedelijk in het pand gevestigd.

In het wijkregister A, over de periode 1860-1869, staat de familie Feringa namelijk op het huisnummer 38 ingeschreven. Zoals hierboven is gesteld, komt dit overeen met het toenmalige adres. Dus kunnen we er van uitgaan dat de familie Feringa er gewoond heeft. Wytse Abes Feringa is in die tijd suikerbalmaker en gehuwd met Elobarta Elisabeth Witkop. Als gevolg van het overlijden van haar echtgenoot gaat de weduwe Aldershof over tot de verkoop van het pand. Hierdoor is de familie Feringa genoodzaakt een ander onderkomen te zoeken. Het gezin Feringa vertrekt volgens het bevolkingsregister op 21 april 1864 naar de Friese gemeente Achtkarspelen.

Inmiddels heeft de weduwe Aldershof het pand en bijbehorende landerijen op 16 januari 1864 aan Alje Reints Smit verkocht.¹⁰ De familie Smit gaat in tegenstelling tot de eerdere eigenaars het pand ook bewonen. Alje Reint Smit is de zoon van Reint Hoving Smit. Laatst genoemde heeft een boerenbedrijf op het huidige perceel Meint Veningastraat 75.¹¹ Op 12 mei 1860 trouwt Alje Reint Smit met Wibina Boer, dochter van landbouwer Pieter Heeres Boer en Griet Luitjes Boer te Kalkwijk. Zij vestigen zich in eerste instantie in het ouderlijk huis van Alje Reint Smit, zodat hij de boerderij van zijn vader kan overnemen. In 1864 gaat Alje Reint zijn jongste broer Edske trouwen. Het is niet praktisch voor beide broers zich te vestigen in de boerderij van hun vader. Om deze reden besluiten Alje Reint Smit en zijn vrouw in 1864 de boerderij van de weduwe Aldershof aan de latere Sluiskade 65 te kopen. Zij betrekken de boerderij tussen 1 mei (de datum van aanvaarding zoals in de koopakte is gesteld) en 11 augustus 1864 (de trouwdag van zijn broer Edske).

Volgens de koopakte bevinden zich nog steeds “de nodige paarde- en koestallen” in de schuur. Er hoeft voor het gezin Smit dan ook maar weinig tot niets te worden aangepast. Ze kunnen het zo betrekken. Wanneer ze dit doen in 1864 hebben Alje Reint Smit en zijn vrouw Wibina twee kinderen: Pieter en Reint Hoving. Later, op de huidige Sluiskade, krijgen ze nog drie kinderen: Alberdina, Rigt en Edske.¹²

Uit enige archiefbescheiden betreffende de landbouw, aanwezig in het gemeentearchief, kunnen we ons een beeld vormen van het boerenbedrijf van de familie Smit.¹³

In 1876 verbouwt Alje Reint slechts $\frac{1}{4}$ bunder haver. Twee jaar later worden $\frac{1}{2}$ bunder rogge en 1 bunder aardappelen verbouwd.

Alje Reint Smit komt op 5 oktober 1878 te overlijden. Het boerenbedrijf wordt voortgezet door zijn vrouw en kinderen. De weduwe Smit verbouwt in 1883 een halve bunder gerst en $\frac{1}{4}$ bunder aardappelen. Een jaar later bestaat het bebouwde areaal uit $\frac{13}{4}$ bunder haver en $\frac{1}{4}$ bunder aardappelen. Er is dus sprake van vruchtwisseling, waarbij om de grond zo voordelig mogelijk te gebruiken de gewassen in een bepaalde volgorde worden verbouwd. Aan het eind van de negentiende eeuw hebben de oudste zoon Pieter en de jongste zoon Edske de ouderlijke woning verlaten. Bovendien trouwt dochter Alberdina met de landbouwer Freerk ten Kate.¹⁴

Grafzerk van Alje Reint Smit op de oude begraafplaats aan de Knijpslaan te Hoogezand.

Foto: T. Smedes, Sappemeer.

Uiteindelijk blijven de twee ongehuwde broers Reint Hoving Smit en Rigt Smit met hun moeder op de boerderij aan de Sluiskade wonen. In 1900 komt de weduwe Alje Reint Smit te overlijden. Reint Hoving en Right nemen het boerenbedrijf over. Op 2 januari 1923 komt in de leeftijd van 53 jaar Rigt Smit te overlijden. Voor Reint Hoving Smit, die inmiddels 59 jaar oud is, valt het waarschijnlijk niet mee om het boerenbedrijf alleen voort te zetten. Reint Hoving besluit om te gaan rentenieren en verhuist per 1 mei 1923 naar de toenmalige Verlengde Hoofdstraat nr. 10. Ondertussen verpacht hij de boerderij aan zijn neef Fiepko ten Kate Hij en zijn vrouw betrekken op dezelfde datum (1 mei 1923) de boerderij. Fiepko is de zoon van Reint Hoving's zus Alberdina Smit en diens echtgenoot Freerk ten Kate, landbouwers aan het Kieldiep te Hoogezand.

Fiepko ten Kate heeft eerst met zijn vrouw Ekeline Smit een boerderij gepacht aan de huidige Dorpsstraat 132 in Kiel-Windeweer.¹⁵ Met de vestiging van Fiepko en zijn vrouw Ekeline in het pand aan de huidige Sluiskade 65, blijft het boerenbedrijf op deze plek uitgeoefend door een familielid. Voor zowel Reint Hoving Smit als de familie Ten Kate, die de boerderij vermoedelijk geschikt kan pachten, is het een goede oplossing.

Inmiddels komt Reint Hoving Smit op 3 maart 1943 te overlijden. Na zijn dood erven zijn zuster en zwager Alberdina en Freerk ten Kate de boerderij aan de huidige Sluiskade. In de oorlog wordt de evacu  Hendrik de Visser onderdak verleend en zijn er een Duitse officier met een soldaat en vier paarden ingekwartierd. Op 26 februari 1945 komt Fiepko ten Kate te overlijden. Hij was de laatste die een boerenbedrijf in het pand heeft gehad. Ook al zou er sprake van opvolging geweest zijn, wat door het kinderloos gebleven huwelijk van Fiepko en Ekeline niet aan de orde is, wordt de uitoefening van een landbouwbedrijf op deze plek bemoeilijkt. Door de aanleg van het nieuwe Winschoterdiep raakt de boerderij van de achterliggende landbouwgronden afgesneden.

De weduwe Ten Kate, die nog enige jaren in het pand blijft wonen, hertrouwt op 22-12-1948 met gemeenteambtenaar Thijmen Hellinga. Zij verlaat de boerderij en vestigt zich met haar tweede man op de Jan Huitzingstraat in Hoogezand.

Het tweede huwelijk van Ekeline Smit en vertrek naar de Jan Huitzingstraat brengt de bejaarde eigenaren, Alberdina en Freerk ten Kate, die dan in een herenhuis aan de Hoofdstraat wonen in een moeilijk pakket. Voorlopig, tussen 1949 en 1951 verhuuren ze het pand aan Albert Mulder, die gehuwd is met Geertruida Wolthuis. In de zomer van 1951 krijgen de eigenaren Freerk en Alberdina Ten Kate vergunning voor het veranderen van het voorhuis in een dubbel woonhuis. Vanaf november 1951 wordt de boerderij

dubbel bewoond. Enerzijds door de eigenaren Freerk en Alberdina ten Kate en anderzijds door hun dochter en schoonzoon Roelfina ten Kate en Roelf Vos. In 1952 komen de beide eigenaren Freerk en Alberdina ten Kate te overlijden. Schoonzoon Roelf Vos, die waarschijnlijk het bezit erft blijft er nog tot in 1958 wonen. In de helft van de woning die door het overlijden van het echtpaar Ten Kate vrij komt, vestigt zich het echtpaar Muller. Nadat Roelf naar de Burgemeester Bartelstraat is verhuisd wordt dit gedeelte bewoond door de familie Van den Hooff. Inmiddels komt Roelf Vos in 1960 te overlijden. Zijn zoon Lammert Roelf Vos verkoopt het pand dan aan het Electro- en Radiotechnisch Bureau Jan Bodewes. De schuur van de boerderij wordt door Jan Bodewes gebruikt als magazijn en werkplaats. Het voorhuis wordt dan bewoond door de werknemer W. Fledderman en zijn gezin. Omstreeks 1984 wordt het pand door de familie Dontje aangekocht. Tegenwoordig is in de voormalige boerderij aan de Sluiskade nr. 65 het bouwbedrijf van de familie Dontje gevestigd.¹⁶

Noten

- 1 Alle hier aangehaalde bronnen bevinden zich in originele dan wel kopievorm in het gemeentearchief Hoogezand-Sappemeer (GAHS).
- 2 RHC Groninger Archieven (RHCGA) Toegang 1468, Archief van het Veenkantoor, inv. nr. 149 (kopie in studiezaal).
- 3 Bronnen door H. Hartog in het RHCGA geraadpleegd: Toegang 1605, inv. nr. 332 (van 1637-1651) en inv. nr. 81 (van 1660-1740) en inv. nr. 83 (van 1741-1815); Toegang 1399, inv. nr. 8483 ev. (van 1816-1915, met hiaten); Toegang 1468, inv. nr. 138/1 t/m 138/14 (vanaf 1691).
- 4 J.P.A. Wortelboer, "De bewapening van de borg Stadwijk te Sappemeer een familiewapen herontdekt", *Pluustergoud* 18 (2003) 26-28.; F. ten Horn en M. van der Horst, 'Wapen Jan Duursema in de NH kerk (Damkerk) in Hoogezand definitief gerestaureerd', *Pluustergoud* 19 (2004) 3.; zie ook G.N. Schutter, *Borgen en Hofsteden in en om Hoogezand-Sappemeer (Hoogezand-Sappemeer/Bedum 1996)* 93-96 en 119.
- 5 Zie noot nr. 4.
- 6 De namen van de kinderen zijn ontleend aan het proces verbaal van de openbare verkoop van 25 januari 1845 (zie noot 7). Het gaat dan om Eerke Sijpkens Kempinga en Albert Sijpkens Kempinga beide landbouwers te Kropswolde, Aaltje Sijpkens Kempinga (gehuwd met Arend Harms ter Veer te Kolham) en Barteld Kempinga, zonder beroep wonende te Martenshoek.
- 7 RHCGA, Toegang 88, inv. nr. 43, akte nr. 33.
- 8 Idem, inv.nr.60, akte nr. 102.
- 9 GAHS, Archief 1798-1930, inv. nr 805 (Legger van gebouwen met aanwijzing der eigenaren, wijk en nummer 1824-1920, deel I) en inv. nr. xxx (Volkstelling 1849). Zie ook: Bevolkingsregister Hoogezand wijk A 1850-1859 en 1860-1869, Akten Burgerlijke Stand en Kohieren van Hoofdelijke omslag.
- 10 RHCGA, Toegang 88, inv. nr. 93, akte nr. 18.
- 11 T. Smedes, "Boeren op het Borgterrein Vredenburg", *Pluustergoud* 18 (2004). Zie ook: Genealogie van de veenkoloniale familie Smit. Een familie van boeren en ambachtslieden (Haren 1970) blz 20.
- 12 Bevolkingsregisters Hoogezand, wijk B 1860-1869 en wijk A 1870-1879. Zie ook: Genealogie van de veenkoloniale familie Smit. blz 26.
- 13 GAHS, Archief 1798-1930, inv. nr. 1124-1142.
- 14 Genealogie van de veenkoloniale familie Smit. blz 26.
- 15 Inlichtingen verstrekt door H.J. Frese, Kiel-Windeweer. Aangevuld door gegevens uit bevolkingsregisters in GAHS.
- 16 Bovenstaande is ontleend aan diverse bronnen in het GAHS, o.a. gezinskaarten, bevolkingsregisters, burgerlijke stand, kadastrale leggers en bouwvergunningen (archief BWO). Zie ook: Genealogie van de veenkoloniale familie Smit.

Kinderspelen (deel 3)

Door Mien Westerdiep-Niemeijer

Mevrouw Lien Dekker-Verver en de heer Mello H. Vegter beschreven in respectievelijk het juni en december nummer van "Pluustergoud" welke spelletjes zij speelden.

Aiglieks zol ik willen zeggen: **Woar vernuverden wie ons mit?**

Der binnen spellechies bie dij ik beslist nait dee, ik denk dat k der nait handeg genog veur was... Ik woonde destieds aan t Spakmansloantje (tot om en bie 1947) en doar was t mooi wonen. Wie konden aaltied speulen op t terrain van de GADO en as t kold was zaten wie in de verwaarmde wachtkoamer!

Voak zaten wie ook op stoepraand en schreven van alle auto's dij veurbie kwamen de kentaikennummers op. t Ging nait zozeer om dij kentaikennummers as wel om de letters, want doaraan kon je zain uut welke provinsie dij auto kwam. Der waren nait zoveul auto's mor der kwamen aal meer noarmoate de oorlog verder achter ons lag.

Wie schreven ook teneelstukjes. k Herinner mie nog dat wie op keukentoavel bij slager Bos "De Coloradokever" opvoerden. n Stuk of wat kinder zaten din op stoulen en op grond, vol verwondern en bewondern te kicken. t Was in de tied dat dij coloradokever actief was. Wie wozen nait hou t beester der uut zag, mor wie wozen wel dat t nait zo best was. De clou was dat wie mit DDT aan de gang gingen en din haren wie weer beste eerappels!

Wie speulden veul boeten en din waren der veul spellechies woar bie zongen wuir zoas: zakdoekje leggendoeckje leggen, de poppenkraam, de zevende sprong en din verstoppertje. Ook deden wie schere, mezze, brillen, koatsen en knikkern. Of je ging mit joen "poeziealbum" aan loop... Alles haar zien tied.

Wie woonden vlak bie de villa van de doames Wildervanck. Doar was n haile grote toene, woar appelbomen in stonden en in gruintetoene stonden frambozenstroeken. t Was n feest om over sloot te springen en din deur dij toene te strunen en din mor zörge dat toenman ons nait te pakken kreeg!

Ik kin mie nait herinnern dat k mie ooit verveeld heb. Je vonden aaltied wel weer wat uut woar je mit aan gang konden. Boetendes was der bie zummerdag zoveul te doun dat je mit helpen mozen mit bonenstrupen, bonen inriegen (veur dreuge bonen) en waalse bonen doppen. En as dat nait gebeuren mos, din mos ik as k uut schoul kwam eerst nog vief toer braaien, want dat mos je ook kinnen as wichtje!

Acht- en vaaierponders op schinsebossen...

Korte geschiedenis van een voormalige bakkerij

Janneke Hessing-Alberts / Wim A.H. Rozema

Wellicht zal het vele lezers net zo vergaan als de schrijvers van dit artikel: je loopt op zaterdag over de markt, op de grens van Hoogezand en Sappemeer, om een visje of een kropje sla te kopen en telkenmale wordt je oog getrokken naar een monument, gelegen tussen de nieuwe supermarkt en het benzinestation. Pluustergoud, nieuwsgierig naar de historische achtergrond van deze bouwval, ging op onderzoek uit en sprak met het laatste aldaar gewoond hebbende warme bakkersechtpaar: de heer en mevrouw Venekamp.

De heer Jan Venekamp (79) stamt uit een bakkersgeslacht. Hij kwam samen met vrouw en dochter, in 1955 naar de Hoofdstraat, om daar de bakkerij van zijn vader, Hendrik Venekamp, over te nemen. De grootvader van de heer Venekamp was ooit begonnen als bakker in Niekerk. De familie Venekamp runde de bakkerij tot 1987. Toen werden de ovens voorgoed gedoofd en werd het pand verkocht. De bakkerij betrof het gedeelte, grenzend aan het huidige garagebedrijf. Links van de bakkerij zijn 2 woningen aangebouwd.. Waarschijnlijk is het totale complex vroeger onderdeel geweest van een “krimpje”.

In de beginperiode, dat de heer Venekamp bakker was, was hij niet de enige, die bakte: bij de winkeliersvereniging Hoogezand stonden in totaal zo'n 35 bakkers ingeschreven.

Gedwongen door familie-omstandigheden moest Jan Venekamp eerder van school, dan eigenlijk was toegestaan. Hij moest meewerken in de bakkerij van zijn ouders en daar het vak leren. Het assortiment was beperkt: roggebrood (acht- en vierponders) en oorlogsbrood. Grondstoffen waren schaars. Door particulieren ingebrachte rogge werd gemalen in de nabij gelegen fabriek van Benes en vervolgens werd hiervan door Venekamp brood gebakken. Vanuit de winkel werden de producten verkocht aan de klanten in de buurt en aan de vele schippers, die door het “daip” voeren en aanlegden bij de bedrijfjes langs de wal. De meeste handel werd uitgevent: met de bakfiets door heel Hoogezand-Sappemeer en wijde omgeving. Het rood-witte brooddoekje over de korf. 's Morgens rond 05.00 uur begon Venekamp, getooid in bakkersbroek en buisje, in de bakkerij. Vanaf 10.00 uur mocht er gevent worden. Niet eerder, want daarop stond een forse boete! De ovens werden gestookt met takkenbossen (schinsebossen), later op briketten en daarna uiteraard op aardgas. Na de roggebroden en de stoetjes stapte bakker Venekamp over op het bakken van oudewijven, hardbroden (met inscriptie H.V.) en de in de regio overbekende speculaasbrokken, gemaakt volgens het familierecept van een oom. Deze producten werden ook geleverd aan omliggende bakkerijen. Midden jaren tachtig van de vorige eeuw werd het voor de kleine zelfstandige bakker moeilijk om nog een redelijk bestaan te hebben. De opkomst van de supermarkten deed Venekamp besluiten in 1987 te stoppen met de bakkerij.

Mevrouw Venekamp kijkt, wanneer zij de zaterdagmarkt bezoekt, liever niet naar het vervallen pand. Ze is nog één keer terug geweest om even in de tuin te kijken. Nog steeds staat er de oude appelboom, “mit van dei fijne appels der aan, doar je van dei lekkere haide bliksem van moaken kinnen ...”

CHRONOLOGIE :

(met dank aan het gemeente-archief Hoogezand-Sappemeer)

- 1955 - 1987 J.W. Venekamp, Zuiderstraat 13;
na de demping van het Winschoterdiep in 1968, Hoofdstraat 246
- 1939 - 1955 H. Venekamp, Zuiderstraat 13; in 1940 verbouwd
- 1931 - 1939 J.F. van Delden, broodbezorger
- 1907 - 1931 Harm van Delden, scheepsbouwer
- 1909 bijgebouwd
- 1908 verbouwd; mede-eigenaren E. van Delden, scheepsbouwer
G. van Delden, bakker
- 1860 - 1907 Geert Harms van Delden, scheepsbouwersknecht

De tuinbouw en veiling

De tekst van de lezing die Jaap Westerdiep op 16 december hield in Hotel “De Tibbe” in Sappemeer.

Omstreeks 1860-1870 gaan al enige personen tuinbouwproducten telen voor de conserven-industrie.

In 1870 worden er al groenten op contract geteeld voor de Noord-Duitse conservenfabrieken. Men noemde dat de “grovere tuinbouw” want de producten waren: pronkebonen, doperwtten, spitskool, sjalotten, maar ook spinazie.

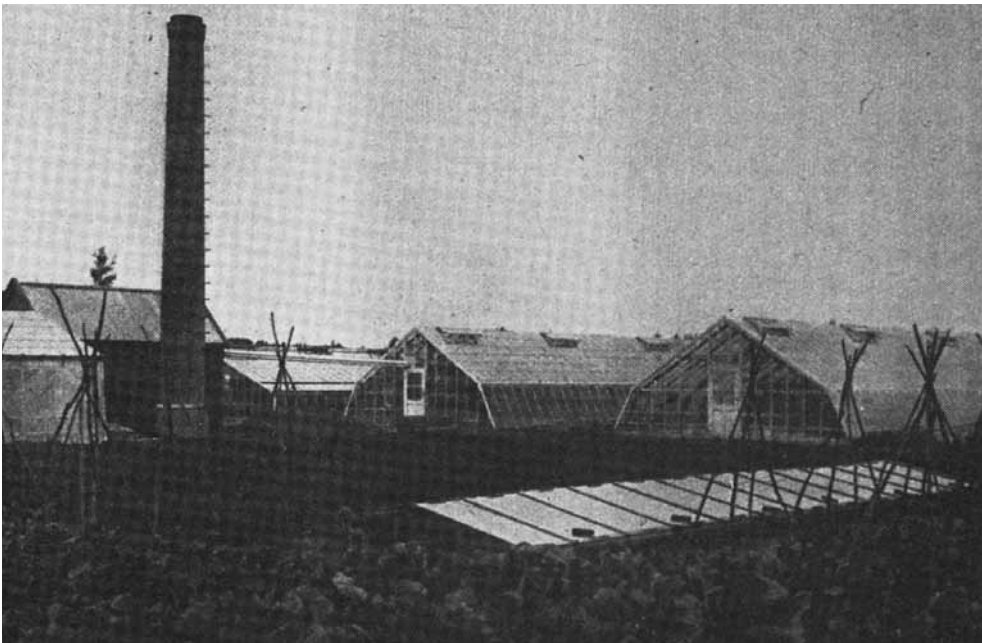
De komst van de trein in 1868 zorgde er voor dat deze producten snel bij de conserven-fabrieken in Bunde-Zwischenahn en Oldenburg kwamen maar de trein zorgde ook voor een grote afzetmarkt bij de consumenten die woonden in de grote steden in Noord-Duitsland.

Door de trein was het: 's morgens geplukt -'s avonds op tafel.

De spoorwagens werden namelijk, nadat ze geladen waren, aan de personen-treinen gekoppeld en naar Duitsland vervoerd.

Zodoende kwamen de groenten vers bij de fabrieken en bij de consument.

De gunstige ligging van de kwekers t.o.v. het spoor speelde een belangrijke rol bij de ontwikkeling hier van de tuinbouw zowel voor de markt van verse producten als voor de verwerkende industrie.

Eendracht maakt macht! En daarom richtten de kwekers 2 verenigingen op voor het collectief afsluiten van de contracten voor de verbouw en levering.

Waarom 2 verenigingen is onbekend. Het zal wel weer iets te maken hebben gehad met de kerkelijke gezindte.

Het bestuur van die 2 verenigingen zorgden niet alleen voor het afsluiten van de contracten maar ook voor regelmatige levering en ze hielden toezicht op de kwaliteit van de producten die dus alle op de koude grond verbouwd werden.

In 1899 was er reeds een eerste aanzet tot een soort veiling. Citaat uit het gemeentelijk jaarverslag van 1900:

“Andere markten dan in hoofdstuk II vermeld, worden hier niet gehouden. Ten huize van den stationkoffiehuishouder Jan van Biessum te Kalkwijk wordt wekelijksch en wel iederen donderdag een aardappel- en tuinbouwbeurs gehouden. Deze beurs, in 1899 opgericht, schijnt zeer goed aan het doel te beantwoorden derwijl er aanzienlijke zaken worden gedaan.”

In 1903 kwamen daar echter een grote verandering in door kweker G. Dijkhuis. Hij begon namelijk met platglas waar hij komkommers onder verbouwde en waar hij heel vroeg in het voorjaar plantjes onder pootte van sla, bloemkool en spitskool. Hierdoor konden die producten, bestemd voor de directe consumptie, veel vroeger in het jaar worden aangeboden. Dijkhuis was hier ook de eerste die kassen bouwde. Dat waren nog maar kleine kassen en ze werden verwarmd door een soort centrale verwarming, gestookt met cokes. Dat deden ze in het Westland ook al, maar Dijkhuis had weer iets bijzonders. Hij had er namelijk een pomp tussen, aangedreven door een gasmotor, zodat het water sneller circuleerde en de warmte beter door de kassen verdeeld werd. Hij verbouwde er komkommers maar ook tomaten in. Dat was een product dat hier nog nauwelijks bekend was maar waar veel vraag naar was voor de export naar Duitsland, de Scandinavische landen en Engeland. Trouwens het huis van Dijkhuis is het grote witte pand aan de Stationsweg tegenover het station. Hij heeft het zo hoog gebouwd omdat hij dan over het spoor naar zijn kwekerij kon kijken.

Het voorbeeld van Dijkhuis met kassen werd spoedig gevolgd en het aantal glaskwekers breidde zich snel uit.

Daarop gingen de kwekers nog meer samen doen en ze richtten een verzendvereniging op om de producten collectief te verzenden.

Omdat er hier steeds meer glaskwekers kwamen besloot men in 1911 tot het oprichten van een veilingvereniging.

Ze pachten voor 10 jaar een perceel grond naast Hotel Groeneveld en bouwden hierop een veilinggebouw.

Het bood plaats aan 108 kopers en in de goede jaren zat het altijd vol.

In 1912 werd de eerste veiling in het nieuwe gebouw gehouden.

Op een foto van dit gebouw is een schoorsteentje te zien, dat was iets bijzonders wat ze toen nog nergens in Nederland hadden en het was uitgevonden door Dijkhuis.

Ze hadden nl. een grote projector waarmee de veilingbrieven, waar exact op stond wat en hoeveel een kweker te koop aanbood op een groot scherm werd geprojecteerd. De schoorsteen diende voor de afvoer van de warmte van de projector.

De vereniging kreeg de naam Veilingvereniging H.S en de 39 leden waren verplicht via de veiling te verkopen.

De veiling bleek een grote stimulator voor de handel in tuinbouwproducten, mede omdat het bestuur en streng toezicht hield op de maat, het gewicht en de kwaliteit van de aangevoerde producten. Hierdoor werd de handel bevorderd maar ook de kwaliteit.

De kopers op de veiling waren enkele bekende exporteurs als: Van Biessum, Pronk en Koeneman. Verder ook: Simon en Danie de Beer en Van den Berg, zij waren joden. Enkele grossiers die voor de detailhandel in het binnenland inkochten en natuurlijk verschillende

kleinhandelaren in de omgeving, groenteboeren dus.

Omdat het aantal kwekers zich snel uitbreidde, nam het gemeente bestuur van Sappemeer in 1911 het initiatief tot het oprichten van een tuinbouw-wintercursus, die hier jaren heeft bestaan en kwekers tot grote steun is geweest.

Ook ging het gemeentebestuur van Sappemeer een proeftuin inrichten die in de loop der jaren is uitgegroeid tot één van de beste van Nederland en die de tuinbouw hier sterk heeft gestimuleerd.

Nadat in 1914 de eerste wereldoorlog uitbrak brak kwam er een steeds groter wordende vraag naar tuinbouwproducten. Er was zelfs meer vraag dan aanbod.

Mede daardoor kwam er veel vraag naar ingezouten waren. Zeg maar "sniebonen uut vat", maar ook zuurkool. Door leden van de veiling werd daarom in

1916 de Coöperatieve Inmaakvereniging Hoogezand-Sappemeer opgericht. De eerste in haar soort in Nederland!

In 1918 werden daardoor zelfs 10000 vaten van 200 kg afgeleverd.

Dat is 2 miljoen kilo!!

De heer Gibcus, een oud-kweker, vertelde dat in die tijd ook zijn ouders (die woonden op, wat nu “de Peperdriehoek” heet), een stukje groenland, dat bij de woning hoorde, zwart hadden gemaakt en daar teelden zij snijbonen op. Zij hadden in 1918 12000 stokken en per stok kwam er ca. 2 kg bonen af. Dat is dus 24000 kg! Voor de groene snijbonen kon men in 1918 70 cent de kilo krijgen op de veiling. Nagenoeg allemaal bestemd voor de inmakerijen. Naast de inmakerij op de veiling waren er nóg enkele. Bijvoorbeeld aan de Kerkstraat (zowel aan de oostkant als aan de westkant). Dit gebouw is naderhand gekocht door Hoepman suikerwerken. Gibcus sr. koos er voor om de 24.000 kg zelf in te maken en werd met veel hulp met handsnijboonmolens “gesnibbeld”. Er was zo’n grote vraag naar vaten dat de prijs opliep van 4 naar 12 gulden voor een nieuw vat. In de zomer van 1918 was het advies van de veiling echter: Nog niet verkopen, want de prijs van een vat bonen zal steeds verder oplopen.

In de nazomer van 1918 legde de Nederlandse regering zelfs beslag op de voorraden omdat ze vreesden dat er in de winter te weinig voedsel in eigen land zou zijn. Toen onverwacht de vrede kwam liep de vraag heel snel terug en daarmee de prijs.

I.p.v. een flinke verdienste hield de familie Gibcus (en met hen vele anderen) er een flink verlies aan over. Pas in 1920 heeft de heer Zondag, destijds directeur van de veiling, er voor kunnen zorgen dat de regering de schulden heeft overgenomen; zij had immers ook beslag gelegd!

De tuinbouw groeide in de jaren 1914-1916 zo snel dat de regering de uitbreiding aan banden legde om te voorkomen dat er te veel cultuurgrond voor de akkerbouw, waarnaar ook veel vraag was, werd veranderd in kwekerijen.

In 1916 kwam er een teeltregeling waardoor kwekerijen niet meer mochten uitbreiden. De veilingomzet liep steeds verder op. Was het in 1912 f. 86300,-, in 1918 was het al f. 1.634.000,-.

Na de vrede in 1918 liep de vraag snel terug omdat er geen geld meer was in onze belangrijkste exportlanden Duitsland en Engeland.

Men is toen gestopt met de inmakerij.

Tuinbouwhuis

In deze jaren heeft men ook het Centraal- Beheer opgericht, oorspronkelijk bedoeld om de administratieve rompslomp van de tuinders te verzorgen. Het werd ondergebracht in het Tuinbouwhuis aan de Kees de Haanstraat en dit werd ook snel het hoofdkwartier van alle nauw samenwerkende organisaties als de Veilingvereniging, de Coöperatieve inmakerij en de Coöperatieve Inkoopvereniging “Ons Belang”.

Ook de coöperatieve Boerenleenbank had nauwe banden met de tuinbouw. De Boerenleenbank is zelfs in het Tuinbouwhuis begonnen en de heer Dijkhuis was zowel voorzitter van de veilingvereniging, het Tuinbouwhuis maar ook van de Coöperatieve

Boerenleenbank. Het is dus niet toevallig dat later de beide kantoren naast elkaar stonden aan de Kees de Haanstraat.

Vanaf 1920 herstelde de vraag in Duitsland en Engeland zich weer geleidelijk. Vooral toen Duitsland in 1923 weer de waarde vaste mark invoerde – die hier in Nederland tegen de oude koers van 60 cent kon worden ingewisseld – ontstond er weer een levendige vraag naar onze tuinbouwproducten.

Vooraf 1924 en 1925 waren goede jaren. Zelfs toen Duitsland invoerrechten invoerde bleef het goed gaan.

Vanaf 1924 tot het begin van de jaren dertig was er een grote uitbreiding van glastuinbouw want door de goede infrastructuur, de geschikte grond en dicht bij grote afzetgebieden kwamen er ook veel tuinders van elders, iets wat nu maar niet wil lukken!

Het aantal platglasramen vermeerderde snel tot 140000 wat ongeveer 25 ha glas betekend. Ook kwamen er veel kassen bij tot een grondoppervlakte van 8,5 ha. En de teelt van volle grondproducten liep op tot 220 ha.

Maar in 1932 ging het mis met de tuinbouw!

Op zaterdag 23 juli 1932 betrok de lucht en het werd angstig donker in Hoogezand en Sappemeer. Het werd noodweer met een verwoestende hagelbui. Het waren eigenlijk geen hagelstenen maar brokken ijs ter grootte van een koffiekopje en nog groter.

Duizenden ruiten van de kassen en platglas en alles wat er onder verbouwd werd, werd vernietigd. Het was echter heel plaatselijk. Direct ten zuiden van het spoor bij het station van Hoogezand was de kwekerij van Dijkhuis. Daar stond een kas van ca. 200 meter

lengte, de eerste 100 meter vanaf het station was niet beschadigd. De andere 100 meter was compleet vernietigd tot en met de stijlen. De breedte van de hagelbui was gelukkig beperkt tot ca. 200 meter. De schade was plaatselijk, maar ook zeer groot. Ook voor de gewassen op de volle grond.

Er werd een landelijk hulpfonds ingesteld waaruit de slachtoffers een betaling ontvingen. Vooral de schade aan de volle grondgewassen viel naderhand nog mee. Bijvoorbeeld bij de stokbonen. Na de bui leek de vernietiging compleet, alleen de stengels zaten nog rond de stokken, het blad en de bonen waren er af. Maar na circa 3 weken stonden ze weer in blad en er is, wat later dan normaal, nog weer flink van geoogst.

De crisisjaren

Eind 1931 waren de prijzen die op de veiling gemaakt konden worden zeer laag en voor een deel van de aanvoer waren geheel geen kopers waren en het dus werden de waren vernietigd. Hierdoor stopten veel kwekers.

Toen in 1940 de tweede wereldoorlog uitbrak veranderde de toestand weer snel. In plaats van veel aanbod en weinig vraag werd het weinig aanbod en veel vraag!

De aangeboden producten moesten op last van de Duitsers worden verdeeld tussen de afnemers voor het binnenland en exporteurs voor Duitsland, tegen vastgestelde prijzen. De veiling was geen verkoopplaats meer maar een verdeelplaats. Dit bleef zo tot eind 1945.

In 1946 werd het weer een normale veiling.

Na de 2e wereldoorlog werd het platglas steeds meer vervangen door kassen voor komkommers en tomaten.

Het oude veilinggebouw werd te klein en daarom werd besloten om een nieuw gebouw te plaatsen. Op 30 maart 1957 werd de nieuwe veiling in gebruik genomen. Het oude veilinggebouw is echter blijven staan en werd in gebruik genomen door de firma Pronk en Zoon. Ook het Tuinbouwhuis werd verkocht en werd verplaatst naar het nieuwe gebouw aan de Middenstraat te Sappemeer.

De veilingomzet liep gestaag op van 1,9 miljoen in 1953 tot 4,7 miljoen in 1966.

In 1967 ging de veilingvereniging, een fusie aan met de Eendracht de veilingvereniging Groningen.

Tot eind 1970 is in Sappemeer geveild en daarna in Groningen.

In het oude veiling gebouw kwamen enkele grossiers in groenten, zoals Schomaker.

Tot 1970, want toen is het afgebroken.

Het veilinggebouw werd gekocht door de heer Van Ring, die er o.a. tennisbanen in exploiteert.

Op het veilingterrein waren ook enkele bedrijven die zich bezig hielden met het verpakken van groenten. Kortholt verpakte in hoofdzaak komkommers en Pot vooral tomaten en paprika's.

Toen van Biessum in 1974 naar Nieuw-Amsterdam vertrok zijn ook deze bedrijfjes beëindigd en daarmee kwam er een eind aan pakweg 60 jaar veiling Hoogezand-Sappemeer.

Zelfde plaats, andere foto (13)

Gerrit Stuit

Hoogezand - Kalkwijk, omstreeks 1900

Gezicht op het Kalkwijksterdiep in zuidelijke richting, direct ten zuiden van de spoorbrug. Links op de foto de doorgaande, doch nog niet verharde weg ten oosten van het Kalkwijksterdiep. Op de voorgrond een meerpaal, bestemd voor het aanleggen van schepen die voor de spoorbrug moesten wachten. Rechts op de foto, de landszijde aan de westzijde van het kanaal, met één van de vele houten bruggetjes over de zijwijken die op het Kalkwijksterdiep uitmondde.

Uitgave: F. Smit, Hoogezand. No. 8430

Collectie: G.J. Stuit nr. 25

Hoogezand - Kalkwijk, anno 2006

Na demping in 1967 van het Kalkwijksterdiep, waarin gedurende jaren al geen scheepvaart meer had plaatsgevonden, zijn ten zuiden van de spoorwegovergang praktisch alle huizen aan beide zijden van het kanaal afgebroken. Hiervoor is veel nieuwbouw in de plaats gekomen.

Geheel links op de foto is de ingang van de Spoordijk te zien. In het gebied hierachter wordt momenteel de nieuwe woonwijk "Vosholen" verder gerealiseerd.

De huizen rechts op de foto grenzen met de achterzijde aan het Zuiderpark.

Collectie: G.J. Stuit nr. 25

De Puzzel!

Janet van Weeren en Okkie Smit

In het vorige nummer van Pluustergoud (nr. 24, december 2006) is op verzoek van de lezers een traditie in ere hersteld. In elke editie zal voortaan een puzzel worden opgenomen, zo schreven wij toen. En dus ging mevrouw van Janet van Weeren aan de slag en stelde een puzzel samen met als belangrijkste ingrediënt: de lokale geschiedenis. De redactie dacht onder de lezers vele deskundigen op dit terrein te hebben. Dat mag zo zijn, maar kennelijk zijn al deze amateur-historici niet allemaal puzzelaars. Maar gelukkig slaagden een aantal puzzelaars er in het juiste woord te vinden, namelijk: Kalkwijksterhoogholtje.

Uit degenen die deze goede oplossing hadden ingezonden, heeft notaris Mr. J. Osinga de winnaar getrokken.

De boekenbon van 15 euro is gewonnen door mevrouw J.M. Tulp-Wolthuis!

Van harte gefeliciteerd. En opnieuw heeft mevrouw Van Weeren een puzzel samengesteld op basis van de plaatselijke geschiedenis. Wij wensen u veel succes met het vinden van de juiste oplossingen.

Oplossingen sturen naar de secretaris van de vereniging (zie colofon).

Woordzoeker

Streep de onderstaande woorden weg uit de puzzel. De woorden staan horizontaal, verticaal, en diagonaal, maar ook van beneden naar boven en van links naar rechts!

De overgebleven letters vormen de oplossing van de puzzel.

Kenmerkend in en rond H-S:

ZUIDLAARDERMEER	VOSHOLEN	GORECHT
MEERWIJCK	BOEKHOVEN	MOOIMAN
CINECITY	GEMEENTEHUIS	FOXHOL
KONINGINNEBRADERIE	DE KERN	STAD
KIELZOG	WOLDWIJCK	CENTRUM
SAPPEMEER	PARKEN	SCHEEPSWERF
FOXHAM	AAP (afval aanbrengpunt)	SPOKIE
HORECA		

Z	N	E	K	R	A	P	P	L	U
U	U	G	O	R	E	C	H	T	S
I	T	K	N	N	R	E	K	E	D
D	S	C	I	N	E	R	L	I	G
L	I	I	J	N	E	O	U	O	K
A	U	W	G	L	L	E	H	O	S
A	H	D	I	O	E	Z	X	P	C
R	E	L	N	H	A	N	O	S	H
D	T	O	N	S	M	A	F	G	E
E	N	W	E	O	U	S	P	T	E
R	E	V	B	V	S	O	Y	O	P
M	E	R	R	T	J	T	O	N	S
E	M	N	A	M	I	O	O	M	W
E	E	D	D	C	G	E	N	O	E
R	G	C	E	N	T	R	U	M	R
W	U	N	R	M	A	H	X	O	F
I	I	D	I	H	O	R	E	C	A
C	R	E	E	M	E	P	P	A	S
K	N	E	V	O	H	K	E	O	B

Oplossing:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Veelzijdig, flexibel & compleet!

Grafische dienstverlening
DTP (desktop publishing) • Drukkerij • Afwerking

Detacheringen
Goedkope deskundige werkrachten

Strijk- en kledingherstelservice
Wassen • Strijken • Kledingherstel

Allround Productieservice
Inpakken • Herstelwerkzaamheden
Samenstellen actieverpakkingen

Garst 6, 9673 AE Winschoten • tel.: 0597-453600 • fax: 0597-453653
e-mail: drukkerij-detacheringen@synergon-ws.nl
internet: www.synergon-ws.nl/D&D

RIETVELDT ADVOCATEN

**JURIDISCHE DIENSTVERLENING
VOOR PARTICULIER EN BEDRIJF ONMISBAAR**

Hoofdstraat 155, 9601 ED Hoogezand
Postbus 288, 9600 AG Hoogezand
Tel. (0598)390890, Fax. (0598)390853, Email m.m.rietveldt@hccnet.nl